



The role of the perceptual-aesthetic components of the place in the mental health of the residents

Case study: residential complexes of Talar town, Gorgan

Mohaddeseh Esmayeili¹ | Islam Karami² | Abolfazl DehghanMongabadi³ |

1. Master's student in architecture, Faculty of Architectural Engineering and Urbanism, Shahrood University of Technology (SUT), Shahrood. Iran. E-mail: esmaili.araborj@gmail.com
2. Corresponding author, Assistant Professor, Faculty of Architectural Engineering and Urbanism, Shahrood University of Technology (SUT), Shahrood. Iran. E-mail: islamkarami@shahroodut.ac.ir
3. Assistant Professor, Faculty of Architectural Engineering and Urbanism, Shahrood University of Technology (SUT), Shahrood. Iran. E-mail: a.dehghanm@shahroodut.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received 8 April 2023

Received in revised form 28

May 2023

Accepted 19 June 2023

Published online 21 July 2024

Keywords:

aesthetics, mental health, residential complexes.

The growth of urbanization is associated with the increase of mental disorders, and one of the neglected issues in most of the programs and projects related to the environment is the discussion of aesthetics, and the focus of attention is focused on quantitative issues and factors, especially economic factors. The problem of this research is to examine the mental health of residents of residential complexes with the presupposition of the role of aesthetics. This research was done with the aim of improving the mental health of the residents, considering the role of aesthetic components. Explaining the components and standards of mental health and aesthetics and how to realize it in the research sample (Talar Gorgan town) are the questions of the research. Explaining the components and standards of mental health and aesthetics and how to realize it in the research sample (Talar Gorgan town) are the questions of the research. Field research was conducted through random sampling in a statistical sample (301 people) and using a Likert scale questionnaire, approved in spss software. The results of the studies are presented using descriptive tests, mean, one-sample t-test, correlation, regression and path analysis in spss software. The findings show that there is a significant negative relationship and correlation between the two variables of aesthetics and mental health, and only two variables of gender and length of stay have a direct and negative effect on the variable of mental health. The research results and architectural solutions to improve the mental health of the residents have been presented with regard to perception.

Cite this article: Esmayeili, M., Karami, I., & Dehghan Mongabadi, A. (2024). The role of the perceptual-aesthetic components of the place in the mental health of the residents Case study: residential complexes of Talar town, Gorgan. *Journal of Geography and Planning*, 28 (88), 1-24. <http://doi.org/10.22034/GP.2023.55835.3117>



© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/GP.2023.55835.3117>

Publisher: University of Tabriz.

Extended Abstract

Introduction

With the development of cities and the growth of urbanization, the mental health of citizens is endangered and associated with mental disorders. Man-made spaces should be able to meet the technical, physical and spiritual needs of the users and help the mental health of the residents, in addition to having a cultural spirit. Mental health is necessary and necessary for a person to enjoy an individual and social life and for the health of the whole society. Stress and depression are the most common mental health disorders that affect all areas of life. In fact, the lack of mental health can affect the lack of self-esteem, the inability to function in daily life, the inability to make appropriate decisions, and even physical health. One of the abandoned topics in most programs and designs is aesthetic topics. With the development of cities and the growth of urbanization, the mental health of citizens is endangered and associated with mental disorders. Man-made spaces should be able to meet the technical, physical and spiritual needs of the users and help the mental health of the residents, in addition to having a cultural spirit. Mental health is necessary and necessary for a person to enjoy an individual and social life and for the health of the whole society. Stress and depression are the most common mental health disorders that affect all areas of life. In fact, the lack of mental health can affect the lack of self-esteem, the inability to function in daily life, the inability to make appropriate decisions, and even physical health. One of the abandoned topics in most programs and designs is aesthetic topics. This is while the main attention is often focused on quantitative issues and factors, especially economic factors. According to "Maslow", responding to the need for aesthetics can cure some mental illnesses, because some people get sick by seeing ugliness and recover by being in a beautiful environment. Art and architecture are among the fields in which the concepts of beauty can be realized, and if it has beauty, it is relaxing for humans. The perceptual-aesthetic components of the place are considered as one of the most basic and basic components of environmental quality assessment. What are the effective factors in the perceptual-aesthetic components of the place to promote mental health and how it is realized in the research sample and the factors and processes affecting the realization of mental health through the aesthetic components of the place are the questions of the present research. Various researches about mental health and the factors affecting it, and also about aesthetics, the quantitative components of housing on mental health, and the role of physical components of the environment on mental health, or even the role of Aesthetics of the environment has been done on mental health, however, less research has been done on the relationship between aesthetics of place (living place and housing) and mental health.

Research method

The current research is descriptive-analytical in terms of its nature, and in terms of time, it is a prospective cross-sectional research, and in terms of its purpose, it is part of applied research, and in terms of process, it is considered part of quantitative method. In order to check mental health, the standard and international GHQ questionnaire was used, which is a screening method to determine mild psychiatric disorders in the general society. This questionnaire was prepared by Goldberg in 1972. The original questionnaire has 60 questions and the shortened forms of the questionnaire have high validity and efficiency, so that the efficiency of the 12-question form is almost the same as the 60-question form. In this research, a 28-question questionnaire was used. The validity of the 28-question questionnaire was between 0.8 and 0.9 with the test-retest method and between 0.9 and 0.95 with the internal consistency method. The 28-question form has four subscales, each subscale has 7 questions, which measures physical symptoms, stress symptoms, social dysfunction, and depression symptoms, respectively. To measure the aesthetic quality of the environment, the researcher's questionnaire was used. For validity control, research questions have been reviewed and modified by experts (27 people). According to the dimensions and components of the research, the questionnaire has been developed according to the topics mentioned in. The statistical population in this research is the residents of Talar residential complexes in Gorgan city, according to the latest statistical information collected, the population of this town is about 1200 people, and the statistical sample size according to the Cochran formula is 291 people. But due to the high number of hypotheses, a statistical sample size of 301 people has been considered, which were determined by simple random sampling. SPSS software environment is used to analyze the questionnaire data. To check the reliability, the pre-test of the questionnaire was distributed among the residents of Talar town.

Discussion

The findings of the research indicate that there is a correlation and meaningful relationship between aesthetics and mental health, the findings of the research indicate that there is a significant and negative relationship between the components of the perception of aesthetics and stress. Also, the findings indicate that there is a significant relationship between the intellectual perception of aesthetics and depression.

Conclusion

This research has been explained with the aim of achieving architectural design strategies with the aim of improving mental health by paying attention to aesthetic components. In the chapter of theoretical foundations, in order to measure research variables such as aesthetics and mental health, components and criteria have been defined that different techniques have been used to measure this component and criteria in residential complexes and in line with each component Hypotheses have been proposed and during the research process, the correctness of these hypotheses has been proven through various tests. Based on the research findings, aesthetic perception and its components have a significant and negative relationship with mental health and its components (except for the relationship between physical symptoms and innate perception, depression and sensory perception, depression and innate perception of beauty). That is, by increasing the perception of aesthetics and its components, the components of depression, social dysfunction, stress and physical symptoms are reduced, and as a result, mental health increases.

References

- Abraham, G & Vikramjit, P. (2021). Dynamics of Performing Aesthetics in Architecture: A Critical Study. *International Journal of Architecture Technology and Sustainability*. 6(2), 83-100.
- Ahmad Nia, H & Suleiman, Y. (2018). Aesthetics of Space Organization: Lessons from Traditional European Cities, *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 2(1), 66-75.
- Ahmad Nia, H. Rahbarian Yazd, R. (2020). Aesthetics of Modern Architecture: A semi logical Survey on the Aesthetic Contribution of Modern Architecture, *Civil Engineering and Architecture* 8(2): 66-76.
- Arenibafo, F. E. (2017). The Transformation of Aesthetics in Architecture from Traditional to Modern Architecture: A case study of the Yoruba (southwestern) region of Nigeria. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 1(1), 35-44.
- Bell, S. (2019). *Elements of visual design in the landscape*, London, Routledge.
- Berleant, A. (1997). *Living in the Landscape: Toward Aesthetics of Environment*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Chen, C & Zhang, H. (2018). Do You Live Happily? Exploring the Impact of Physical Environment on Residents' Sense of Happiness, *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, VOL 112.
- Córdoba, S. R., & Maya, J. (2022). Aesthetic heuristics for design: perceptual and absolute standards of beauty determinants. *Kepes*, 19(26), 55-98.
- Evangelinos, C & Tscharaktschiew, S. (2021). The Valuation of Aesthetic Preferences and Consequences for Urban Transport Infrastructures. *Sustainability*, 13, 4977.
- Greif, M, Nii-Amoo Dodoo, F. (2015). How community physical, structural, and social stressors relate to mental health in the urban slums of Accra, Ghana, *Health & Place*, 33, 57-66.
- Helson, H. (1984). Adaptation Level as a Basis for a Quantitative Theory of Frames of Reference. *Psychological Review*, 55, 297-313.
- Lara-Moreno, R.; Lara, E.; Godoy-Izquierdo, D. (2021). Exploring Intraindividual Profiles for Home Buildings Based on Architectural Compositional Elements and Psychological Health Factors: A Transdisciplinary Approach. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18.
- Medeiros, S. Langer, A. Stolzenach, S. (2022). Contemplation of Nature to Promote Mental Health and Prevent Depression in Youth. *Prevention and Early Treatment of Depression Through the Life Course*.
- Munteanu, A., & Andronovici, D. (2022). Aesthetics of the architectural form of community centers - the appearance of multifunctional interior spaces. *International Science Journal of Engineering & Agriculture*, 1(5), 8-15.
- NASAR, J. L. 2016. Urban design aesthetics: The evaluative qualities of building exteriors. *Environment and behavior*, 26, 377-401.
- Nia, H & Atun, R. (2016). Aesthetic design thinking model for urban environment: A survey based on a review of the literature. *Urban design international*, 21(3), 195-212.
- Ochodo, C., Ndetei, D.M., Moturi, W.N. Otieno. J. (2014). External Built Residential Environment Characteristics that Affect Mental Health of Adults. *J Urban Health* 91, 908-927.

- Omeima Osman. (2013). Interrogating The Architectural Conscience . Journal of Architecture, Planning and Construction Management, 3(1).
- Sadeghi, A. R., Pourjafar, M., Taghvaei, A. A. & Azadfallahi, P. 2014. Explanation of environmental aesthetic factors of urban design. Current World Environment, 9(2), 502-518.
- Saito, Y. (2010). Everyday Aesthetics. Oxford: Oxford University Press.
- Sallis, J. Prochaska, J. Taylor, W. A review of correlates of physical activity of children and adolescent . Medicine and Science in Sports and Exercise, 2000, 32: 975-963.
- Seagrist, E. (2022). Green Stormwater Infrastructure and Neighborhood Satisfaction: A Comparison Study on Landscape Familiarity, Aesthetic Appreciation, and Feelings of Safety.
- Spence, C. 2020. Senses of place: architectural design for the multisensory mind. Cognitive Research: Principles and Implications, 5(1).
- Tursic, M. (2019). The city as an aesthetic space, City, 23:2, 205-22.
- Zarghami E, Fatourehchi D. Architectural impacts of traditional houses as a Iranian-Islamic Cultural Identity on Iranians Mental health Outcomes. Naqshejahan 2018; 7 (4) :30-46.



نقش مولفه های ادراکی - زیباشناختی مکان در سلامت روان ساکنین مطالعه موردی: مجتمع های مسکونی شهرک تالار (آپادانا) گرگان

محدثه اسماعیلی^۱ | اسلام کرمی^۲ | ابوالفضل دهقان منگابادی^۳

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران. رایانامه: esmaili.araborj@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران.

رایانامه: islamkarami@shahroodut.ac.ir

۳. استادیار گروه معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، شاهرود، ایران. رایانامه: a.dehghanm@shahroodut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

رشد شهرنشینی با افزایش اختلالات روانی همراه است و یکی از موضوعات مغفول در اکثر برنامه ها و طرح های مرتبط با محیط، بحث زیبایی شناسی می باشد و کانون توجه بیشتر بر مباحث و عوامل کمی و به خصوص عوامل اقتصادی متمرکز شده است. مساله این پژوهش، بررسی سلامت روان ساکنین مجتمع های مسکونی با پیش فرض نقش زیبایی شناسی است. این پژوهش با هدف ارتقای سلامت روان ساکنین با توجه به نقش مولفه های زیبایی-شناسی انجام شده است. تبیین مولفه ها و معیارهای سلامت روان و زیبایی شناسی و چگونگی تحقق آن در نمونه مورد پژوهش (شهرک تالار گرگان) سوالات پژوهش است. پژوهش میدانی از طریق نمونه گیری تصادفی در نمونه آماری (۳۰۱ نفر) و با استفاده از پرسشنامه طیف لیکرت، در نرم افزار spss تأیید شده، انجام گرفته است. نتایج مطالعات با استفاده از آزمون های توصیفی، میانگین، تی تک نمونه ای، همبستگی، رگرسیون و تحلیل مسیر در نرم افزار spss ارائه شده است. یافته ها نشان می دهد، بین دو متغیر زیبایی شناسی و سلامت روان رابطه معنادار منفی و همبستگی برقرار است و تنها دو متغیر جنسیت و مدت اقامت تاثیر مستقیم و منفی بر متغیر سلامت روان دارند. نتایج پژوهش و راهکارهای معماری جهت ارتقای سلامت روان ساکنین با توجه به ادراک ارائه گردیده است.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۹

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۳/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۴/۳۱

کلیدواژه ها:

زیبایی شناسی، سلامت روان،

مجتمع های مسکونی.

استناد: اسماعیلی، محدثه؛ کرمی، اسلام؛ و دهقان منگابادی، ابوالفضل (۱۴۰۳). نقش مولفه های ادراکی - زیباشناختی مکان در سلامت روان ساکنین مطالعه موردی:

مجتمع های مسکونی شهرک تالار (آپادانا) گرگان. *جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۸ (۸۸)، ۲۴-۱.

<http://doi.org/10.22034/GP.2023.55835.3117>



© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

بیان مسئله

با توسعه شهرها و رشد شهرنشینی، سلامت روان شهروندان در خطر افتاده (سلطانی و دارابی، ۱۳۹۵) و با اختلالات روانی همراه است (محمدی سید احمدیانی و همکاران، ۱۳۹۹). فضاهای انسانساخت باید بتوانند، علاوه بر دارابودن روح فرهنگی، نیازهای فنی، جسمی و روحی استفاده کنندگان را مرتفع ساخته و به سلامت روان ساکنین کمک کند (قنبریان و همکاران، ۱۳۹۹). سلامت روانی برای برخورداری شخص از یک زندگی فردی و اجتماعی و برای سلامت تمامی جامعه لازم و ضروری است. استرس و افسردگی شایع‌ترین اختلالات سلامت روان می‌باشد که بر همه عرصه‌های زندگی تاثیرگذارند. در واقع عدم وجود سلامت روان می‌تواند بر عدم عزت نفس، عدم توانایی عملکرد در زندگی روزمره و ناتوانی در تصمیم‌گیری‌های مناسب و حتی بر سلامت جسمانی نیز تاثیرگذار باشد. یکی از موضوعات مهجور در غالب برنامه‌ها و طرح‌ها، مباحث زیباشناختی است. این در حالی است که توجه اصلی غالباً بر مباحث و عوامل کمی و به ویژه عوامل اقتصادی متمرکز است (نقی‌زاده، ۱۳۸۹). به عقیده «مازلو» پاسخ‌گویی به نیاز زیبایی‌شناسی می‌تواند برخی بیماری‌های روانی را درمان کند، چراکه برخی از افراد با دیدن زشتی، بیمار می‌شوند و با قرار گرفتن در محیط زیبا، بهبود می‌یابند. از جمله زمینه‌هایی که می‌توان در آن، مفاهیم زیبایی را محقق کرد، هنر و معماری است و در صورتی که واجد زیبایی باشد آرامش‌بخش انسان است (سلیمانی و مندگاری، ۱۳۹۵). مولفه‌های ادراکی - زیباشناختی مکان به عنوان یکی از ابتدایی‌ترین و اساسی‌ترین مولفه‌های ارزیابی کیفیت محیطی مدنظر قرار دارند. بطوریکه ترانسیک فضاهای گمشده بافت شهری معاصر را نتیجه نبود کیفیت زیباشناختی در ساختار فضای شهر معاصر می‌داند. درواقع بین برانگیختن احساسات عاطفی محیط شهری و ادراک زیبایی توسط بیننده ارتباط وجود دارد و این مولفه‌ها با دریافت‌های ادراک، شناخت و ترجیحات در قبال فضای شهری سروکار دارند و زیبایی‌شناسی حسی منشا روانشناختی و عصب‌شناختی دارد (Nia & Atun, 2016). پژوهش سعی دارد تا نقش مولفه‌های ادراکی و زیباشناختی مکان و رابطه آن با سلامت روان ساکنین را بررسی کند؛ چپستی عوامل موثر در مولفه‌های ادراکی - زیباشناختی مکان برای ارتقای سلامت روان و و چگونگی تحقق آن در نمونه مورد پژوهش و عوامل و وریه‌ها و فرآیندهای موثر بر تحقق سلامت روان از طریق مولفه‌های زیباشناختی مکان سوال‌های پژوهش حاضر است.

پیشینه تحقیق

پژوهش‌های مختلفی در باب سلامت روان و مولفه‌های تاثیرگذار بر آن و همچنین در باب زیبایی‌شناسی، مولفه‌های کمی مسکن بر سلامت روان و نقش مولفه‌های کالبدی محیط بر سلامت روان و یا حتی نقش مولفه‌های زیباشناسی محیط بر سلامت روان انجام یافته است، با اینحال، کمتر پژوهشی به رابطه زیبایی‌شناسی مکان (مکان زندگی و مسکن) و سلامت روان پرداخته است. بعنوان مثال، نتایج پژوهش «بررسی نمایه‌های فردی در خانه‌های مسکونی براساس عناصر ترکیبی معماری و عوامل سلامت روان‌شناختی» نشان می‌دهد که آگاهی از ویژگی‌های روانی-اجتماعی کاربران به طراحی فضاهایی برای سکونت و بهبود رفاه موثر و درک بهتر ارتباطات روان‌شناسی و معماری به طراحی فضاهای سالم کمک خواهد کرد (میرزایی و زنگی آبادی، ۱۳۹۹). این پژوهش توصیفی مقطعی، برای روش‌های تحلیل داده‌ها، علاوه بر آمار توصیفی از تحلیل‌های همبستگی (پیرسون) و تحلیل‌های خوشه‌ای با استفاده از روش تجمع سلسله مراتبی به عنوان تحلیل اکتشافی استفاده کرده است (Lara-Moreno & et al, 2021). یافته‌های تحقیق «تفکر در طبیعت برای ارتقای سلامت روان و پیشگیری از افسردگی در جوانان» دو عامل (۱) آگاهی حسی از تجربه حال در طبیعت، (۲) احساس قدردانی و درک زیبایی را موثر دانسته است (Medeiros & et al, 2022). نتایج «تحلیل کیفیت محیط شهری با ادراک زیباشناسی و حس تعلق» که به روش توصیفی-تحلیلی و از نوع پیمایشی انجام شده و جهت مدل ساختاری از تحلیل عاملی مرتبه دوم استفاده کرده، بیان می‌کند بین زیباشناسی و حس تعلق شهروندان و کیفیت محیطی فضاهای شهری ارتباط مستقیم مثبت و معناداری وجود دارد که این دو علت و معلول یکدیگر در ارتقای کیفیت محیطی و فضاهای شهری هستند (زینالی عظیم و همکاران، ۱۴۰۱). تحقیق «ارزیابی شهر به عنوان یک فضای زیباشناختی» بیان

می‌نماید زیباشناسی مانند بسیاری از پدیده‌های اجتماعی دیگر، ظاهر می‌شود، بدین معنا که به صورت مقوله‌هایی با کیفیت‌های متفاوت در هر مقیاس، متفاوت پدیدار می‌شوند (Tursic, 2019). یافته‌های تحقیقی، ارتباط مستقیم بین جنبه مشهود زشتی و طرز فکر جامعه را تایید می‌کند. این تحقیق مسایل مربوط به اخلاق، و ارزش‌های زیباشناختی و رفاه عمومی را مورد بررسی قرار می‌دهد و حفظ هویت فردی را به عنوان یک نیاز اساسی شناسایی می‌کند که دست‌یابی به دانش و احیای ارزش‌های سنتی را به عنوان یک راه حل عملی تلقی می‌کند (Omeima, 2013). «شاخص‌های کیفی مسکن و استرس درک‌شده در خانوارهای کلان‌شهر اصفهان» به روش توصیفی-تحلیلی و تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی انجام شده و نتایج آن نشان می‌دهد کیفیت مسکن شهری به دلیل آن که افراد بیشتر وقت خود را در آن می‌گذرانند، می‌تواند باعث افزایش یا کاهش استرس در آنان شود (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸). «بررسی ارتباط بین شاخص‌های کمی مسکن و سلامت روانی شهروندان» بیان می‌کند بین شاخص‌های کمی مسکن و سلامت روان رابطه معناداری وجود دارد که شاخص تراکم ساختمانی بیشترین تاثیر را بر استرس ساکنین دارد. در این پژوهش توصیفی-تحلیلی، تجزیه تحلیل داده‌ها به روش همبستگی و رگرسیون خطی انجام شده است (محمدی سیداحمدیانی و همکاران، ۱۳۹۹). «ارزیابی عوامل محیطی موثر بر سلامت روان» نشان می‌دهد که از میان عوامل محیطی، بیشترین نارضایتی مربوط به محیط کالبدی بوده و در نتیجه بیشترین تاثیر منفی بر سلامت روان ساکنان را دارد (طاهری و طاهری، ۱۳۹۸). «رابطه ویژگی‌های محیط مسکونی و افسردگی ساکنان» نشان می‌دهد ویژگی‌های محیط مسکونی ساخته شده در بسیاری از جنبه‌ها با افسردگی مرتبط است و توجه به آن جهت ارتقای سلامت روان و کاهش افسردگی ساکنین محیط‌های مسکونی ضروری به نظر می‌رسد (میرزایی و زنگی آبادی، ۱۳۹۹؛ شاهدی و همکاران، ۱۳۹۹). «نقش ویژگی‌های کالبدی در پیش‌بینی شاخص‌های روانی و اجتماعی» بیانگر این است که ویژگی‌های کالبدی نقش تعیین‌کننده‌ای در ارتقای شاخص‌های روانی و اجتماعی دارند که این ویژگی در فضا و محیط‌های انسجام‌یافته و سازگار با طبیعت خویش پررنگ‌تر است. در این پژوهش توصیفی-همبستگی، تجزیه و تحلیل داده‌ها به روش همبستگی و رگرسیون چندگانه است (رشیدکلویر و همکاران، ۱۳۹۸). «زیبایی‌شناسی فرم معماری مراکز اجتماعی و چندمنظوره و فضاهای داخلی آن» که بر توسعه آگاهانه زیبایی‌شناختی ساختمان و همچنین طراحی برای کل جامعه اعم از جوانان، کودکان و سالمندان و نه فقط یک گروه خاص تمرکز دارد، بیان می‌کند روابط در جامعه شهری و روستایی را می‌توان از طریق زیبایی‌شناختی معماری، انواع شیوه‌های تعامل آموزشی و روابط اجتماعی و سالم بهبود بخشید (Munteanu & Andronovici, 2022). نتایج تحقیقی با عنوان «چگونه عوامل استرس‌زای فیزیکی، ساختاری و اجتماعی جامعه با سلامت روان در محله‌های فقیرنشین شهر آکرای غنا ارتباط دارند» بیان می‌کند که ساکنان جوامع شهری فقیر در کشورهای در حال توسعه از مشکلات سلامت روانی در نتیجه استرس‌های محلی رنج می‌برند که این مورد به دلیل عوامل فیزیکی و ساختاری و عوامل اجتماعی نامناسب ناشی می‌شود (Greif & Nii-Amoo, 2015). «ویژگی‌های محیط مسکونی که بر سلامت روان بزرگسالان تاثیر می‌گذارد» که یک تحقیق مقطعی بوده و به روش تحلیل رگرسیون لجستیک چند متغیره و آزمون‌های مجذور کی انجام شد، نشان می‌دهد که مصالح دیواری مورد استفاده، تراکم واحدهای مسکونی، طراحی سقف‌ها و چیدمان پنجره‌ها، برخی از ویژگی‌های خارجی محیط مسکونی هستند که بر سلامت روان مردان و زنان بالغ تاثیر می‌گذارند. مناطق مسکونی شهری که با کیفیت پایین ساخته می‌شوند، به طور قابل توجهی جمعیت را در معرض استرس‌ها و ناراحتی‌های روزانه قرار می‌دهند که احتمال ابتلا به اختلالات سلامت روان را افزایش می‌دهد (Ochodo & et al, 2014).

در باب زیباشناسی نیز، در تحقیقی با عنوان «زیبایی‌شناسی معماری مدرن»، از نادیده گرفتن ارزش‌های فرهنگی و عدم وجود حس مکان در معماری مدرن، بعنوان مهم‌ترین عامل زیبایی‌شناسی در شکست معماری مدرن یاد کرده است. این پژوهش با استفاده از روش کیفی انجام شده است (Ahmad Nia & Rahbarianyazd, 2020). «زیبایی‌شناختی ساختمان‌های سنتی و ساختمان‌های مدرن» که به روش کیفی و مطالعه اکتشافی انجام شده بود، بیان می‌کند که برای دست‌یابی به ارزش زیبایی-شناختی بهینه در معماری، همگام‌سازی هر دو سبک سنتی و مدرن معماری لازم و ضروری است (Arenibafo, 2017). «تاثیر هویت ایرانی اسلامی بر سلامت روان» با روش توصیفی-تحلیلی، بیان می‌کند که نبود ساختار و فرهنگ اجتماعی در شکل‌گیری

بعضی بیماری‌ها مانند افسردگی و اختلالات استرس‌ناشی اساسی دارد. در این میان مهم‌ترین عامل، تبلور هویت در معماری است که متأسفانه در سال‌های اخیر با تغییر سبک زندگی، مفهوم خانه و سکونت که مامنی برای آرامش انسان و پاسخگوی تمامی نیازهای جسمانی و روانی انسان بوده است، تغییر یافته و به عنوان یک محصول مکانیکی جلوه‌گری می‌کند (Zarghami & Fatourehchi, 2018). «واکاوی ابعاد کیفیت محیط شهری موثر بر سطح سلامت روانی شهروندان»، نشان می‌دهد که میان سطح سلامت روانی ساکنین و کیفیت محیط محله‌های شهری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نوع این پژوهش کاربردی بوده که به روش ترکیبی و به شیوه توصیفی-تحلیلی انجام شده‌است و تحلیل داده‌ها با استفاده از همبستگی و تحلیل عاملی و تحلیل رگرسیون صورت گرفته است (نقیلو و همکاران، ۱۴۰۱؛ آبرون و همکاران، ۱۳۹۷). «کیفیت معماری محیط و رابطه آن بر سلامت روان» به روش توصیفی-تحلیلی مشخص شد که بین سلامت روان انسان و محیط کالبدی پیرامونی او رابطه رابطه معناداری وجود دارد و هم کیفیت معماری محیط بر سلامت روان انسان موثر است و هم کسانی که سلامت روان بهتری دارند، از کیفیت معماری محیط ابراز رضایت بیشتری می‌کنند (امامقلی، ۱۳۹۲). «بررسی روش‌های ارزیابی و تحلیل کیفیت و زیبایی-شناسی محیط و منظر شهری» به معرفی ابعاد مختلف روان‌شناسانه ارزیابی کیفیت محیط پرداخته است. واکنش‌های فیزیولوژیک و عاطفی که پس از درگیر شدن حواس انسانی در محیط، عکس‌العمل‌هایی نظیر (کاهش استرس، تغییر ضربان قلب، تغییر حالت مردمک، تغییرات روی پوست و عضلات و...) را به دنبال دارد، می‌تواند به عنوان فاکتورهایی برای سنجش سه واکنش پس‌زیبایی (لذت، شگفتی، ارزش) و پارامتر موثر در طراحی محیط مورد استفاده قرار گیرد. این پژوهش به روش کیفی و رویکرد مقایسه‌ای اطلاعات مستند کتابخانه‌ای انجام شده است (واعظی، ۱۳۹۷). «بازشناخت ابعاد عینی و ذهنی زیبایی‌شناسی معماری اسلامی در دوران معاصر» که از نوع تحقیقات تحلیلی-کاربردی و به روش پیمایشی است، بیان می‌کند زیبایی کالبد، ساختار و فضای معماری اثری مهم بر درک عینی و ذهنی زیبایی‌شناسی معماری دارد. البته ملاک‌های عینی و ذهنی مردم و معماران در برخی موارد باهم تفاوت دارد، اما ادراک عینی زیبایی برای هر دو گروه، موضوعی مهم تلقی می‌شود (مرادی و کریمی، ۱۳۹۹). «پیوند زیبایی و سه‌گانه شکل، عملکرد و معنا، تفسیری پدیدارشناسانه از تجربه زیبایی‌شناسی حضور در پل خواجوی اصفهان» که از روش پدیدارشناسی و متأثر از الگوی ماکس وان‌مانن استفاده کرده است، به این نتیجه رسیدند که معماری معاصر به سمت یکی از مقولات فرم، عملکرد و معنا، جهت‌گیری دارد که باعث شده دیگر معماری دارای آن فضاهای زیبا و سرورانگیز نباشد. در حقیقت، زمانی معماری زیبا می‌شود که بتواند هم‌زمان به هر سه مقوله فرم، عملکرد و معنا توجه کرده و به آن‌ها به خوبی پاسخ دهد (نقیلو و همکاران، ۱۴۰۱؛ امامی کوپائی و برازجانی، ۱۳۹۹). «تبیین مولفه‌های زیبایی‌شناسی معماری مبتنی بر تجربه مخاطب» بیان می‌کند که در شکل‌گیری تجربه زیبایی‌شناسی معماری مولفه‌های ادراکی، انگیزشی، حسی-حرکتی، شناختی، رفتاری و هیجانی، هر کدام در فرایند ادراک زیبایی از منظر مخاطب نقش موثری ایفا می‌کنند که نقش هر کدام از این مولفه‌ها بر تجربه زیبایی‌شناسی مطابق با خصوصیات هر ساختمان به طور متفاوتی برجسته می‌شود. این پژوهش از نوع کیفی با رویکرد فلسفی پدیدارنگاری می‌باشد (موسویان و امین‌زاده گوهرریزی، ۱۴۰۱).

مبانی نظری

مفهوم زیبایی و زیبایی‌شناسی

واژه aesthetics توسط فیلسوف آلمانی «بومگارتن» در نیمه قرن هجدهم از ریشه یونانی Aisthetikos ه به معنای ادراک متولد شد (نقی‌زاده، ۱۳۸۱، ۶۶). در این واژه که کار آن جستجو در معنای زیبایی و شناخت تمام جزئیات آن است، هر چیزی که مطلوب است و یا مطلوب فرض می‌شود و انسان طالب به دست آوردن آن می‌شود را می‌توان دارای مرتبه‌ای از زیبایی دانست؛ به‌نحوی که زیبایی مطلوب و مورد پسند هر کس به فرهنگ و جهان‌بینی او وابسته است (واعظی، ۱۳۹۷، ۱۳۳). زیبایی در لغت‌نامه دهخدا (دهخدا، ۱۳۷۷)، «خوبی و نیکویی، حسن و جمال است و حالت و کیفیت زیبا، نظم و هماهنگی است که همراه عظمت و پاکی، در شیئی وجود دارد و عقل و تخیل و تمایلات عالی انسان را تحریک و لذت و انبساط پدید آورد و آن امری است

نسبی» تعریف شده است (Seagrist, 2022). زیبایی جلوه‌ای از پدیده است که پس از مشاهده ادراک‌کننده و ادراک آن توسط حواس و انتقال به مرکز اندیشه، عکس‌العمل‌هایی متکی بر تجربه‌های اندوخته شده را در مخاطب بر می‌انگیزاند (ادیب‌زاده و مکارخالص‌اهر، ۱۳۹۶). زیبایی احساس لذتی است که ادراک‌کننده به دلیل تمایل به تکرار تجربه فردی در عالم مشاهده درونی، دریافت می‌دارد که بر اثر کسب تجربه در هر زمینه در انسان رشد می‌یابد (بختیارنصرآبادی و اسلامی، ۱۴۰۰). زیبایی‌شناسی نیز در لغت به معنی «شناختن زیبایی، شناساندن جمال و هنر و علم‌الجمال» (دهخدا، ۱۳۷۷) آمده است. تا قبل از قرن هجدهم، بیشتر بعد عینی و بیرونی زیبایی مدنظر قرار می‌گرفت. طرف داران نظریه عینی زیبایی معتقد بودند که زیبایی در ذات اشیا و منظر وجود دارد و زیبایی یکی از صفات عینی آن‌هاست و همان‌طور که ذهن انسان دیگرمعلومات را برطبق قوانین مرتبط به آن‌ها درک می‌کند، زیبایی را هم طبق اصول و قواعد مربوط به آن درک خواهد کرد (واعظی، ۱۳۹۷، ۱۳۴).

زیبایی‌شناسی نظری و تجربی

زیبایی‌شناسی نظری بر پایه باورهای شخصی و تحلیل‌های درونی از خوشایندی محیط و مفهوم زیبایی تکیه دارد (لنگ، ۱۳۸۸، ۲۰۸). زیبایی‌شناسی نظری، درک کیفیت زیبایی و خلاقیت که شامل فرآیندهای آفرینش و خلق و تحقیقات فلسفه زیبایی‌شناسی است را مدنظر دارد که تاکید آن بر تئوری هنجاری با ویژگی‌های تحلیل متافیزیکی و روانی است (لنگ، ۱۳۸۸، ۲۰۷). این رویکرد بیشتر مورد استفاده متخصصان معمار و شهرساز قرار می‌گیرد و معتقدند که مناظری که طبق اصول عمومی زیبایی‌شناسی خلق شود، مردم نیز آن‌ها را زیبا درک خواهند کرد (منتظرالحجه و همکاران، ۱۳۹۷). زیبایی‌شناسی تجربی متکی بر تجربیات فردی بوده که به پژوهش‌های فرآیند ادراک، شناخت و نگرش اشاره و شناسایی و درک عوامل تجربه ادراکی که منجر به لذت یا زیبایی می‌شود را مورد بررسی قرار می‌دهد که تاکید آن بر تئوری تجربی با ویژگی‌های روانی است (لنگ، ۱۳۸۸، ۲۰۷). به عبارت دیگر بیننده و وضع او نقشی اصلی در فرایند ادراک زیبایی پیدا کرد (گروتز، ۱۳۸۸، ۱۱۱). طرفداران این دیدگاه معتقدند، زیبایی کیفیتی است که ذهن انسان در برابر بعضی محسوسات از خود بروز می‌دهد (واعظی، ۱۳۹۷، ۱۳۳). از اواسط قرن بیستم زیبایی‌شناسی از حوزه تخصصی ویژگی‌های بصری از قبیل فرم، رنگ، بافت و تاکیدات عینی به حوزه مطالعات ادراکی و ذهنی منتقل شد (امین‌زاده، ۱۳۸۹، ۴).

سیر تحول نظام های فکری زیبایی شناسی در معماری

فلسفه زیبایی‌شناسی در معماری در قالب ۴ دوره کلاسیک، مدرن، پست‌مدرن و عصر حاضر بررسی می‌شود. در دوره کلاسیک، اندیشمندان چون، افلاطون و ارسطو صرفاً منطبق بر منطق ریاضیاتی و روابط فیثاغورثی زیبایی‌شناسی را نشأت گرفته از هندسه اعداد و هماهنگی و تناسبات موجود در آن‌ها می‌دانستند (موسویان و همکاران، بهار ۱۴۰۱). ویتروویوس نیز تاثیر گرفته از ارسطو، زیبایی‌شناسی معماری را در «حقیقت طبیعت» به معنای تناسبات و قرینگی جستجو می‌کرد (ویتروویوس، ۱۳۸۸، ۲۱). رومیان اصول زیبایی‌شناسی معماری را متناسب با طبیعت و قوانین زیبایی‌شناسی و در تقارن و تناسب فاصله‌گذاری‌های بین ستون‌ها در نظر می‌گرفتند (Yang et al., 2015). کانت با تفسیر مفهوم لذت از زیبایی، در بیان واژه‌های زیبایی و تعالی آنها را با همبستگی، پیچیدگی و مرموز بودن در ارتباط می‌داند و بر این باور است که سلیقه تنها چیزی است که باعث تشخیص زیبا از نازیبا می‌شود و آن چیزی زیباست که در جمع محسوسات ما را به صورت هماهنگ درآورد (واعظی، ۱۳۹۷، ۱۳۴). در کل دوره کلاسیک شامل آموزه‌هایی است که مبنای آن‌ها جداسازی فرم از کارکرد می‌باشد و تاکید آن صرفاً به تزئین بنا و زیبایی ظاهری تکیه دارد (موسویان و همکاران، بهار ۱۴۰۱، ۱۲۱). در دوره مدرن، دغدغه‌های جدیدی در واکنش به تزئینات و تاکید به وحدت فرم و کارکرد از طریق لوکوربوزیه و ایده‌های باهاوس با تاکید بر «زیبایی کارکرد»، «زیبایی‌شناسی مدرنیسم» با وسعت جهانی متولد شد و رسیدن به ماهیت نظم از طریق مقیاس انسانی بر مبنای زیست‌شناختی و ابعاد بدن انسان تدوین گردید (لنگ، ۱۳۸۸، ۱۴۳). او تحت تاثیر مدرنیسم «زیبایی‌شناسی مکانیکی» را مطرح و زیبایی بنا را بر حسب فرم و مرتبط با کارکرد آن می‌دانست (موسویان و همکاران، ۱۴۰۱). وجود معماری به وسیله جداسازی عین- ذهن (ابژه/ سوژه) اثبات‌گرایانه و مختصات

کارکردی تعریف و به عنوان منبع دانش عینی تلقی می‌شود. به این دلیل که جنبه عینی و واقعی آن را می‌توان به وسیله قوانین استنتاجی و یا از نظر تجربی ترکیب سیاسی ارزشها، تصدیق کرد (موسویان و همکاران، ۱۴۰۱). سومین دوره در زیبایی‌شناسی واژه‌هایی چون «معنا، بازنمایی و نماد» را در خود جای می‌دهد که بیان‌کننده دوره پست‌مدرنیسم است. دوره‌ای که درک بناها را بالاتر از اعتبار بصری آن می‌دانست (گراهام، ۱۳۸۸، ۱۲۸) و رابطه عمیقی با جنبه عاطفی و شناختی محیطی دارد. سیر معماری پست‌مدرنیسم بر موضوع «امر متعالی» و پیروی از الگوهای روانکاوانه و فلسفی «پدیدارشناسی» است که بر تجربه‌ی فضایی ذهن به منزله امری درونی و ذاتی تأکید می‌کند، تا حضور آگاهانه «کالبد» در معماری را به وجود آورد و این دلیلی بود که زیبایی‌شناسی پوزیتیویستی و غیرتجربی مدرنیسم را به حاشیه بکشاند (موسویان و همکاران، ۱۴۰۱). آرنولد برلینت پارادایم جدیدی معرفی کرد که در پی آن دو انگیزه داشت: نخست، کنار گذاشتن مفهوم‌های متضاد عین/ذهن و دوم، کم کردن از فاصله بین ادراک‌کننده و مدرک، تا به این وسیله مدرک به شکل کامل و چندحسی درک شود. او الگویی را به کار برد که مناسب برای هر نوع محیط است و بر اهمیت ارتباط حسی بی‌واسطه انسان با پدیده تأکید می‌کند که این الگو را به عنوان «زیبایی‌شناسی تعاملی» مطرح کرد (Berleant, 2013). در معماری پست‌مدرن با اهمیت یافتن «حضور» انسان، معماری را به موردی فضایی-تجربی از طریق «ادراک کالبدی» تبدیل کرد که زمینه‌ساز ارتباط متفاوتی میان انسان و معماری شد، ارتباط‌های زیبایی‌شناسانه با معیارهای قراردادی و مبتنی بر کالبد انسانی یا ارائه کارکرد معین به طور کامل از بین رفت و آن چه باقی مانده، تأکید بر «حضور» انسان از طریق ادراک آگاهانه می‌باشد (موسویان، بهار ۱۴۰۱، ۱۲۸). زیبایی‌شناسی در عصر حاضر با تأکید بر نگرش انسان‌محوری اساساً یک نظریه در خصوص «تجربه» است که حیطة عمل آن از تمرکز بر عناصر ساختمانی و فضایی فراتر رفته و در زمینه تجربه‌های ادراکی انسان گسترش پیدا کرده است. در واقع افراد به خصوصیات عینی/ذهنی محیط واکنش نشان داده و سپس این واکنش‌ها را در قالب برداشت‌هایی عاطفی ترکیب می‌نمایند و آن‌ها را به صورت یک ارزیابی زیبایی‌شناسی کلی از اثر معماری تفسیر می‌کنند (سجاسی قیداری و سعادت، ۱۳۹۸؛ نقره‌کار، ۱۳۸۹). **عصر حاضر**، ماهیت زیبایی‌شناسی معماری را نه در خود ابژه، بلکه در «تجربه انسان» (سوژه) جستجو می‌کند. اثر معماری با تجربه شدن از طریق انسان در گستره ادراکش تبدیل به تجربه‌ای زیبایی‌شناسانه می‌شود و ماهیت زیبایی به صورت ترکیبی از «تعامل» بین معماری و انسان به وجود می‌آید که حس مکان، تصویر ذهنی، خاطره مکان و مفاهیم ضمنی مرتبط با آن را نیز سبب می‌شود و شناخت کیفیات زیبایی، از طریق «ادراک حضوری» میسر است (موسویان و همکاران، ۱۴۰۱).

نظریه‌های مورد استفاده در رویکردهای زیبایی‌شناسی

در این راستا سه نظری در تبیین رویکردهای زیبایی‌شناسی نقش عمده ای داشتند. در ۱۸۷۴ رابرت فیشر، اصطلاح «همدلی» را در تبیین مفهوم زیبایی معماری بیان کرد که به موجب آن نه به سبب تناسب ریاضی‌وار، بلکه به دلیل برانگیختگی جریان هماهنگ احساسی در تخیل انسان، خوشایند به نظر می‌رسند (موسویان و همکاران، بهار ۱۴۰۱، ۱۲۳). پدیدارشناسانه همدلی بر این مبنا استوار بود که معماری بر بیننده تأثیری روانشناختی دارد و بر این اساس میان بنای معماری و پیکره انسان واکنش همدلی رخ می‌دهد. نظریه همدلی بر نوعی لذت زیبایی‌شناختی بر مبنای واکنش‌های حسی عضلانی تکیه دارد (دانش، ۱۴۰۰، ۸۸ و نورمحمدی، ۱۳۹۰، ۲۰۱). یکی دیگر از نظریه‌هایی که بعد از نفوذ روان‌شناسی به حوزه زیبایی‌شناسی مطرح شد، «اصول گشتالت» در سال ۱۹۱۲ بود. واژه آلمانی گشتالت به معنای «حامل معنا» است که ادراک کلیت رویدادهای حسی را آکنده از معنا می‌دانست. این اصول بر پایه ادراک بصری و رویکرد فرمالیسم بود (موسویان و همکاران، بهار ۱۴۰۱، ۱۲۴-۱۲۶). در این رویکرد میزان انگیزتگی یک فرد دارای همبستگی با ادراک او از جالب بودن محیط می‌باشد. سطح انگیزتگی به ساختار محیط، شخصیت، انگیزش و نیازهای فردی وابسته است (Seagrist, 2022; Helson, 1984). از دیگر نظریه‌های مورد استفاده در استدلال زیبایی، نظریه اطلاعات است. این رویکرد نشأت گرفته از اصول گشتالت است و بر پایه تحلیل گشتالتی از خواص فرم و بیان (ادراک بصری) و عینیت‌گرایی استوار است (موسویان، ۱۴۰۰، ۹۱). مبنای استدلال در این نظریه، تشکیل طرح‌واره است. در این رویکرد، محیط مجموعه‌ای از پیام‌های محرک است که ذهن با انتخاب و سازمان‌دهی

آن‌ها، مجموعه اطلاعات را جمع‌بندی و خلاصه می‌کند و «طرح‌واره» تشکیل می‌شود و با تشکیل طرح‌واره، ادراک نظم می‌یابد. زمانی که پیام‌های دریافتی از اطلاعات زیباشناختی یک جسم به حد خاصی برسد، ما آن جسم را زیبا تشخیص می‌دهیم. فرایند تشکیل طرح‌واره به مجموعه محفوظات وابسته و مجموعه محفوظات نیز تحت تاثیر قوی عوامل روانی-اجتماعی می‌باشد (گروتر، ۱۳۸۸، ۹۸-۲۸).

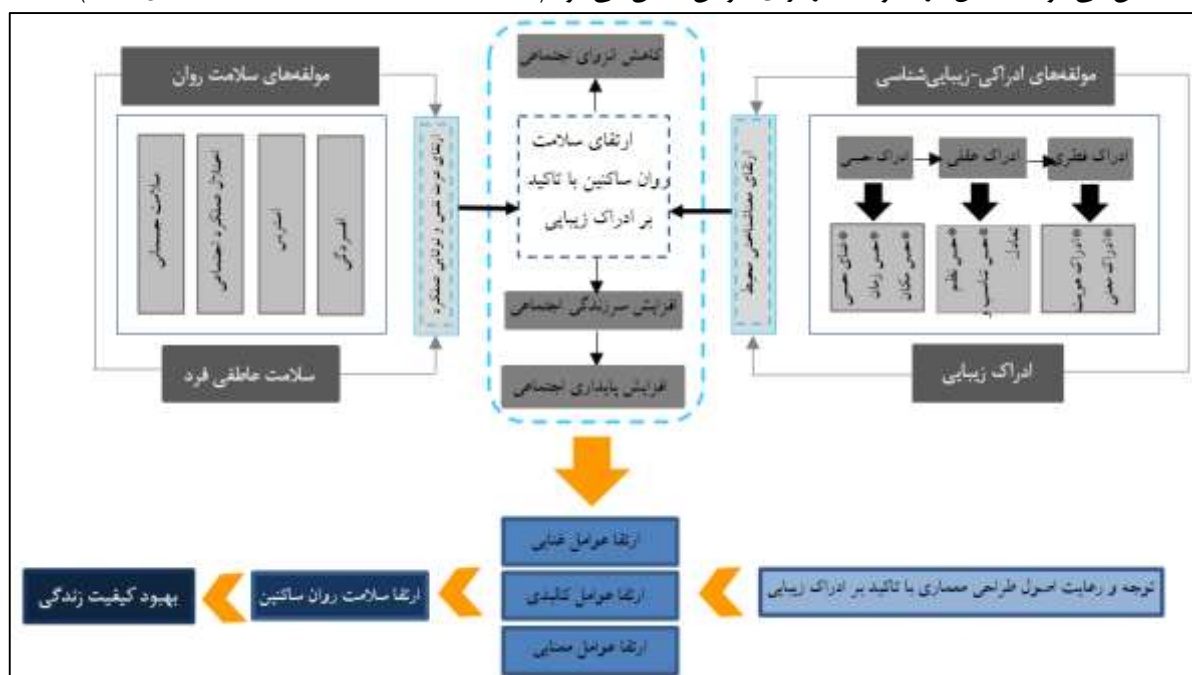
ابعاد و مولفه های زیبایی شناسی با تاکید بر دیدگاه اسلامی

اغلب اندیشمندان غربی دو گونه رویکرد «عین‌گرا» (Objective) و «ذهن‌گرا» (Subjective) به پدیده زیبا داشته‌اند. در رویکرد اول توجه به وجه بیرونی و ویژگی‌های ظاهری و در رویکرد دوم توجه به وجه درونی و ویژگی‌های باطنی می‌باشد. کانت نمونه رویکرد اول و ارسطو نمونه‌ای از رویکرد دوم می‌باشد (نقره‌کار، ۱۳۸۹). د بنیان تجربه زیبایی‌شناسی، ادراکی تجربی با کیفیت مطلوب می‌باشد که از طریق تعامل فعالانه میان عینیت (ویژگی‌های بیرونی که با حواس پنج‌گانه ادراک می‌شوند) و تصورات ذهنی انسان و فضا (ویژگی‌های درونی که با تجزیه و تحلیل عقل ادراک می‌شوند) به دست می‌آید و اثرات عاطفی و معنایی حاصل از ادراک زیبایی (ویژگی‌های معنایی که با فطرت آدمی ادراک می‌شوند) به آگاهی انسان از اثر معماری ارزش می‌بخشد (موسویان و همکاران، ۱۴۰۱). ر اندیشه اسلامی، زیبایی وجودی حقیقی است، که در عالم ماده با صورتهای مادی با ابزار حواس و در عالم معقول با صفات مفهومی با ابزار عقل و در عالم ملکوت با ابزار دل (روح)، به نسبت قوه و ظهور وجود و ظرفیت مخاطبین ادراک می‌شود (نقره‌کار، ۱۳۸۹). در ادراک زیبایی، فلسفه غرب فقط دو منشا حس و عقل را قائل است اما فرهنگ اسلامی برای ادراک زیبایی به سه ابزار حس، عقل و خیال تاکید می‌کند و آنها را دارای ادراکات حسی، ادراکات عقلی و ادراکات خیالی می‌داند که ادراکات خیالی، دریافتهای عرفانی و فلسفی را به همراه دارد (عباس‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱). از نظر مطهری «زیبایی» دارای درجات و مراتبی (هم چون محسوس، خیالی و معقول) می‌باشد. زیبایی محسوس قابل دریافت و ادراک برای همه مردم است. وادی خیال، به صورت‌های ذهنی انسان در ارتباط است. زیبایی معقول وسیله حواس و قوه خیال انسان درک می‌شوند؛ و آن را «زیبایی عقلی» یا «حُسن عقلی» می‌نامد (نقی‌زاده، ۱۳۸۹ و واعظی، ۱۳۹۷). نقی‌زاده (۱۳۸۱، ۶۷)، معتقدند، اگرچه زیبایی‌شناسی به معنی ادراک زیبایی است، اما در یک جهان‌بینی مبنی بر متافیزیک، این ادراک گسترش یافته و علاوه بر ادراکات و استنباطات مادی، بعد معنوی و مکاشفه‌ای، بعدی که اغلب مورد غفلت قرار گرفته‌است، را هم شامل می‌شود. درواقع زیبایی‌شناسی تنها به مواردی از قبیل دریافت رنگ‌ها و اشکال و تناسب هندسی و حدود ظاهری و منافع و لذت مادی یک منظر برای انسان اطلاق نمی‌گردد، بلکه بعدی فراتر از آن و مکاشفه زیبایی معنوی را نیز شامل می‌شود، بعدی که حکما از آن به عنوان لذت معنوی و بهجت و سرور روحی و روانی یاد می‌کنند. علامه جعفری مراحل دریافت و ادراک زیبایی را به پنج مرحله تقسیم‌بندی کرده است که عبارتند از: نگاه یا تماس سطحی، تماشا (نگاه دقیق: لذت، نفرت، جذب یا دفع)، نظاره داور (نظر و تحلیل: حس و شهود)، نظاره با احساس دو (بصیرت و دریافت کلی)، گذر از زیبایی به کمال تعریف نموده است (جعفری، ۱۳۷۸، ۲۵۵-۲۵۸). نقره‌کار و خورسند (۱۳۹۷) مراتب ادراک زیبایی را محسوس: قابل درک با حواس پنج‌گانه از طریق آزمایش و تجربه مستقیم- خیالی: قابل درک با قوه خیال و شیوه تخیل- معقول: قابل درک به کمک عقل و به شیوه فلسفی و منطقی- ملکوتی: قابل درک به کمک قلب و دل از طریق سیر و سلوک و تزکیه نفس تعریف نموده اند. نقی‌زاده (۱۳۹۳)، نیز وابسته به تناسب ادراکات حسی و عقلی، درجات زیبایی در گروه زیبایی‌های محسوس و زیبایی‌های معقول دسته‌بندی می‌کنند و از جنبه‌ای دیگر، می‌توان زیبایی را به استناد خالق پدیدآورنده‌اش (ادراک فطری) دسته‌بندی کرد. در واقع سه زیبایی‌شناسی حسی، ساختار فرم و مرتبه معنا سه عامل اساسی و اصلی در ادراک زیبایی و زیبایی‌شناسی هستند (مندگاری و سلیمانی، ۱۳۹۵ و حبیب و شاملو، ۱۳۹۲)؛ در تفسیر زیبایی، این سه‌گانه از هم جدایی‌ناپذیرند (نوروز برازجانی و امامی‌کوپائی، ۱۳۹۹). جورج سانتایانا فیلسوف قرن بیستم نیز برای زیبایی‌شناسی سه مرتبه زیبایی‌شناسی حسی (غنا حسی)، فرمی (تناسبات و اصول نظم دهنده) و نمادین (ارزشهای بیانی و تداعی) را قائل شده است (Abraham & Vikramjit, 2021). هگل نیز بر مبنای نظرات کانت و افلاطون معتقد به دو نوع زیبایی طبیعی و زیبایی هنری است (واعظی، ۱۳۹۷، ۱۳۴). نول چهار سطح مختلف سطح ادراک حسی، سطح

ادراک معنایی، سطح ادراک نشانه‌ای و سطح ادراک نمادین را بعنوان سطوح درک و ابعاد زیبایی شناسی معرفی می‌کند (امین‌زاده، ۱۳۸۹ و کریمی و مرادی، ۱۳۹۹). در این پژوهش ابعاد زیبایی شناسی در سه حوزه ادراک حسی، عقلی و فطری دسته بندی و مولفه های مرتبط با هر کدام از ابعاد یادشده ارایه شده است:

ادراک حسی، از طریق واکنش مثبت نسبت به محرک‌های خارجی از طریق حواس پنج‌گانه انسان و بدون دخالت ضمیر خودآگاه انسان است. شامل سه مولفه غنای حسی، حس زمان و حس مکان است. در خصوص غنای حسی، سانتایانا معتقد است لذت‌های ناشی از حواس پنج‌گانه و به ویژه حس‌های بینایی و شنوایی، ادراک حسی را حاصل می‌شود و انرژی‌های تحریک‌کننده از طریق شدت نور، رنگ، صدا، بو و لمس را برای مشاهده‌کنندگان فضای معماری لذت‌بخش می‌داند (مندگاری و سلیمانی، ۱۳۹۵). در خصوص حس مکان، یوریکو سیتو حس مکان را بعدی از ادراک حسی زیبایی می‌داند. این زیبایی‌شناس معاصر امریکایی بیان می‌کند که از تداخل عناصر حسی با جنبه‌های اجتماعی، کیفیت ویژه‌ای به وجود می‌آید. این کیفیت، حس مکان است که می‌توان آن را یک بعد قوی زیبایی به شمار آورد (Saito, 2010). این حس سبب می‌شود که یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص تبدیل گردد (Spence, 2020) که از طریق تجربه‌های محیطی آن‌ها با محیط پیرامون شان پیوند می‌خورد و وابستگی‌های مردم و پیوستگی آن‌ها با مکان‌هایشان را شامل می‌شود (پرتوی، ۱۳۹۴). در خصوص حس زمان، سیمون بل در کتاب خود، حس زمان را به عنوان مولفه‌ای در ادراک زیبایی معرفی می‌کند (Bell, 2019). به ناچار بخش مهمی از فرآیند ادراک در شهر، بعد زمان محسوب می‌شود که در سطوح مختلف از جمله شیوه ادراک شخص در فضا بررسی می‌شود (سجاسی قیداری و سعادت، ۱۳۹۸؛ استوار و همکاران، ۱۳۹۴، ۳۹).

پس از دریافت و ادراک زیبایی حسی، عقل و **ادراک عقلی** شروع به تجزیه و تحلیل منطقی کرده و ساختارها، روابط بین اجزاء، تناسب و هماهنگی‌ها و نظم موجود و ... را تحلیل می‌کند و عقل بر پیام‌های قاعده‌مند و دارای نظم تاکید دارد. ادراک عقلی شامل دو مولفه تناسب و تعادل و احساس نظم است. حس نظم، به معنی تجلی وحدت در نظم و سادگی و بکارگیری ریتم و تکرار به منظور یکپارچگی و پیوستگی و استفاده از عناصر هم‌خانواده و هارمونی در اجزاء، یکی از مولفه‌های زیبایی در معماری است (مندگاری و سلیمانی، ۱۳۹۵). در حس تناسب و تعادل، در واقع از ترکیب ویژه عناصر و اجزای بی‌معنا و پراکنده، واقعیتی جدید خلق می‌شود که قابل درک و معنادار برای حواس انسان می‌شود (Evangelinos & Tscharaktschiew, 2021).



تصویر (۱). دیاگرام نظری پژوهش، منبع: نگارنده

ادراک فطری، با معنا و نمادها و نشانه‌ها سروکار دارد و تداعی‌کننده خاطره‌ای معنوی می‌باشد که لذتی معنوی را برای بیننده به همراه دارد. بعد فطری شامل دو مولفه ادراک معنا و هویت است. درخصوص هویت می‌توان گفت، میل باطنی انسان برای کشف هویت خود، دلیلی است تا مقوله هویت در محیط‌های مصنوع و عرصه‌های انسان‌ساخت نیز دارای ارزش شود و به عنوان مولفه‌ای در زیبایی‌شناسی معماری مورد توجه قرار گیرد (حقگو و ملاصالحی، ۱۳۹۹، ۳). همچنین، حس معنا یکی از خصوصیات مغز و اندیشه انسانی است که در هر پدیده‌ای معنا را جستجو می‌کند (Córdoba & Maya, 2022). انسان همان‌طور که برای کلمات، اشیا و فعالیت‌ها مفهوم، تعریف و معنایی قائل می‌شود، برای محیط نیز به دنبال مقصود و معنایی می‌گردد (شاملو و حبیب، ۱۳۹۲، ۱۱). بدون دستیابی به حس معنا در محیط و فضا، انسان احساس غریبی، ناشناختگی و بی‌معنایی خواهد کرد و بنابراین نمی‌تواند به احساس اشتیاق، لذت و آرامش دست پیدا کند (Ahmad nia & Suleiman, 2018). جمع بندی مبنای نظری پژوهش مطابق تصویر (۱)، ارایه شده است.

معرفی مورد پژوهش

نمونه موردی این پژوهش، ساکنین مجتمع‌های مسکونی شهرک تالار (آپادانا) شهرستان گرگان می‌باشد. این شهرک، مساحتی حدود ۱۶۰ هزار مترمربع و طبق آخرین اطلاعات آماری، جمعیتی حدود ۱۲۰۰ نفر دارد. این محدوده از شمال به شهرک مینی سیتی، از شرق و جنوب به جنگل‌های سرسبز ناهارخوران و از سمت غرب به بلوار ناهارخوران همجواری دارد (تصویر شماره ۲). این محدوده در منطقه یک شهرداری و در قسمت جنوبی شهر گرگان واقع شده است. قسمت جنوبی شهر گرگان به دلیل نزدیکی به جنگل‌های سرسبز و خوش آب و هوا بودن، جزو مناطق سطح بالای شهر می‌باشد.



به همین دلیل شهرک تالار نیز سرسبزی قابل توجهی دارد و این سرسبزی زیبایی بی نظیر به محله بخشیده است. همچنین به دلیل وجود سرسبزی، آب و هوای این محله صاف و پاکیزه است و در تابستان‌ها هوای خنک مناسبی دارد. یکی از ویژگی‌های مهم شهرک تالار نزدیک بودن آن به دو منطقه گردشگری مهم گرگان یعنی پارک جنگلی النگدره و جنگل‌های ناهارخوران است. یکی دیگر از ویژگی‌های شهرک تالار آرامش و سکوت محله است و ترافیک در این محله بسیار سبک است. یکی از دلایل کمی جمعیت و سبکی ترافیک این شهرک، این مورد است که هنوز تمامی مناطق شهرک ساخته نشده است (درواقع هنوز در حال ساخت و ساز است). آپارتمان‌های موجود اغلب ۴ و ۵ طبقه با سطح اشغال ۶۰ درصد می‌باشند اما آپارتمان‌های در حال ساخت و ساز، به شرط تامین پارکینگ برای تمامی واحدها، می‌توانند ۷ یا ۸ طبقه با سطح اشغال ۶۰ درصد هم باشند.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از لحاظ ماهیت از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است و از لحاظ زمانی از نوع تحقیقات مقطعی آینده نگر و از لحاظ هدف جزء تحقیقات کاربردی و از لحاظ فرایند جزء روش کمی محسوب می‌شود. برای بررسی سلامت روان از پرسشنامه

استاندارد و بین‌المللی GHQ استفاده شده است که یک روش غربال‌گری جهت تعیین اختلالات روان‌پزشکی خفیف در جامعه عمومی است (ابوالمعالی‌الحسینی و موسی‌زاده، ۱۳۹۶). این پرسش‌نامه بار در سال ۱۹۷۲ توسط گلدبرگ تنظیم شد. پرسش‌نامه اصلی ۶۰ سوالی است و فرم‌های کوتاه شده پرسشنامه نیز دارای روایی و کارایی بالایی برخوردار است، به طوری که کارایی فرم ۱۲ سوالی تقریباً به همان اندازه فرم ۶۰ سوالی است (بیژن نوری و همکاران، ۱۳۹۵). در این پژوهش از پرسش‌نامه ۲۸ سوالی استفاده گردیده است. اعتبار پرسش‌نامه ۲۸ سوالی با روش بازآزمایی بین ۰,۸ و ۰,۹ و با روش هم‌سانی درونی بین ۰,۹ و ۰,۹۵ بوده است (ابوالمعالی‌الحسینی و موسی‌زاده، ۱۳۹۶). فرم ۲۸ سوالی دارای چهار خرده‌مقیاس بوده که هر مقیاس فرعی ۷ پرسش دارد که به ترتیب علائم جسمانی، علائم استرس، اختلال کارکرد اجتماعی و علائم افسردگی را مورد سنجش قرار می‌دهد (نوری و همکاران، ۱۳۹۵ و Lara-Moreno, 2021). برای سنجش کیفیت زیباشناسی محیط از پرسشنامه محقق ساخت استفاده شده است. برای کنترل روایی، سوالات پژوهش توسط متخصصین (۲۷ نفر) بازبینی و اصلاح شده است. با توجه به ابعاد و مولفه های پژوهش، پرسشنامه مطابق گویه های مطرح در جدول (۱) تدوین شده است.

جدول (۱). گویه‌سازی‌های مولفه‌های پژوهش

غناي حسی	حواس پنج‌گانه: مندگاری و سلیمانی، ۱۳۹۵. خاطره: ویتیک، ۱۳۸۵. عباسی، ۱۳۹۶. حس تفاوت و ترجیح: مظلومی، ۱۳۸۹. محسوریت و قلمرو: Berleant, 1997. Sallis & et al, 2000. Bell, ۱۳۸۰. گلکار، ۱۳۹۶. Sadeghi et al, 2014. Nasar, 2016. 2019.	ادراک حسی
حس زمان	حس تغییر (تغییرات در محیط طبیعی و محیط مصنوع): استوار و همکاران، ۱۳۹۴. حس ضرباهنگ مکان (اعیاد و ایام خاص): استوار و همکاران، ۱۳۹۴. وقایع ریتمی (مانند گردش ایام و فصول): استوار و همکاران، ۱۳۹۴.	
نظم	وحدت در کثرت: حنکو و ملاصالحی، ۱۳۹۹. دانش‌پور و پریور، ۱۳۹۲. Nasar, 2016. قرارگیری هر چیزی در جای خود	ادراک عقلی
تناسب و تعادل	تناسب شکلی میان اجزا: آیوازیان، ۱۳۸۱. تناسب فعالیت با عملکرد: آیوازیان، ۱۳۸۱.	
هویت	عزت نفس و پرهیز از وابستگی: عباسی، ۱۳۹۶. کرامت و شان انسانی و پرهیز از حقارت: عباسی، ۱۳۹۶. حس همانندی با محل سکونت و شباهت با خود و تمایز با غیر خود: ماجدی و همکاران، ۱۳۹۷.	ادراک فطری
معنا	نمادها: سلیمانی و مندگاری، ۱۳۹۵. عباسی، ۱۳۹۶. تداعی نشانه‌ها: زینالی‌عظیم و همکاران، ۱۴۰۱.	

مأخذ: نگارندگان

جامعه آماری در این تحقیق، ساکنان مجتمع‌های مسکونی شهرک تالار شهرستان گرگان می‌باشد که طبق آخرین اطلاعات آماری جمع‌آوری شده، جمعیت این شهرک حدود ۱۲۰۰ نفر است که حجم نمونه آماری طبق فرمول کوکران ۲۹۱ نفر می‌باشد. ولی به دلیل تعداد بالای فرضیه‌ها حجم نمونه آماری ۳۰۱ نفر در نظر گرفته شده است که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده مشخص شدند. برای تحلیل داده‌های پرسشنامه از محیط نرم‌افزار SPSS استفاده می‌شود. برای بررسی پایایی، پیش‌آزمون پرسشنامه به تعداد ۳۰ عدد در بین ساکنین شهرک تالار پخش شد و نتایج حاصل در نرم‌افزار SPSS پایایی آن را تأیید نمود و آلفای کرونباخ سوالات نهایی در ۳۰۱ پرسشنامه پر شده: مطابق جدول (۲) می‌باشد.

جدول (۲). محاسبه الفای کرونباخ اولیه و نهایی

الفای کرونباخ		تعداد سوالات نهایی	تعداد سوالات (مشابه محک اول)	تعداد سوالات	ابعاد مولفه زیبایی‌شناسی
نهایی	اولیه				
۰/۹۲	۰/۸۵	۱۵	۳	۱۸	ادراک حسی
۰/۸۷	۰/۸۲	۱۰	۲	۱۲	ادراک عقلی
۰/۸۲	۰/۸۱	۹	۲	۱۱	ادراک فطری
					ابعاد مولفه سلامت روان
۰/۸۸	۰/۸۱	۷	۰	۷	افسردگی
۰/۹۱	۰/۸۲	۷	۰	۷	استرس
۰/۸۴	۰/۸۶	۷	۰	۷	اختلال عملکرد اجتماعی
۰/۸۶	۰/۸۳	۷	۰	۷	علائم جسمانی

ماخذ: نگارندگان

یافته‌های پژوهش

توصیفی

شرکت‌کنندگان این مطالعه ۳۰۱ نفر بودند. این شرکت‌کنندگان از مجتمع‌های مختلف شهرک تالار به پرسشنامه پژوهش پاسخ دادند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که درصد شرکت‌کنندگان زن مقدار اندکی از درصد شرکت‌کنندگان مرد بیشتر است و اکثر کل شرکت‌کنندگان متأهل و در رده سنی ۲۰-۳۰ سال و ۳۱-۴۰ سال و با تحصیلات کارشناسی بوده‌اند. سعی شده‌است شرکت‌کنندگان با مدت اقامت‌های مختلف در مجتمع استفاده شود که در این میان شرکت‌کنندگان با مدت اقامت ۳-۷ سال بیشترین درصد را به خود اختصاص داده‌اند (جدول ۳).

جدول (۳). فراوانی و درصد شرکت‌کنندگان بر اساس اطلاعات جمعیت‌شناختی (منبع: نگارنده)

متغیر	سطح	فراوانی (درصد)	متغیر	سطح	فراوانی (درصد)
سن	زیر ۲۰ سال	۱۳ (۴/۳)	تحصیلات	زیر دیپلم	۹۸ (۳۲/۶)
	۲۰-۳۰ سال	۹۹ (۳۲/۹)		فوق دیپلم	۴۹ (۱۶/۳)
	۳۱-۴۰ سال	۹۸ (۳۲/۶)		کارشناسی	۱۰۲ (۳۳/۹)
مدت اقامت	۴۱-۵۰ سال	۵۱ (۱۶/۹)	وضعیت تاهل	کارشناسی ارشد	۴۷ (۱۵/۶)
	۵۱ سال به بالا	۴۰ (۱۳/۳)		دکتر	۵ (۱/۷)
مدت اقامت	زیر ۲ سال	۵۶ (۱۸/۶)	جنسیت	زن	۱۵۵ (۵۱/۵)
	۳-۷ سال	۹۵ (۳۱/۶)		مرد	۱۴۶ (۴۸/۵)
	۸-۱۲ سال	۶۳ (۲۰/۹)		مجرد	۱۰۶ (۳۵/۲)
مدت اقامت	۱۳-۲۰ سال	۵۱ (۱۶/۹)	وضعیت تاهل	متاهل	۱۹۵ (۶۴/۸)
	۲۱ سال به بالا	۳۶ (۱۲)			

تحلیلی و استنباطی

تحلیل وضعیت سلامت روان و کیفیت زیبایی در نمونه مورد پژوهش

با توجه به جدول (۴) و بررسی توزیع نرمال داده‌ها (مقدار قدرمطلق شاخص‌های انحراف استاندارد، کجی و کشیدگی کمتر از ۱/۹۶)، درمیانگین‌های مولفه‌های زیبایی‌شناسی، بیشترین امتیاز مربوط به مولفه ادراک عقلی و کمترین مربوط به مولفه ادراک فطری و در مولفه‌های سلامت روان، بیشترین مربوط به مولفه استرس و کمترین مربوط به مولفه افسردگی می‌باشد. همچنین، در بررسی وضعیت زیبایی‌شناسی و سلامت روان از آزمون t تک نمونه‌ای استفاده شده است. با توجه به جدول و مقدار میانگین عدد ۳ مربوط به طیف گزینه‌های زیبایی‌شناسی مشاهده می‌شود که میانگین تمامی مولفه‌های زیبایی‌شناسی به جز ادراک

فطری، بالاتر از عدد مبنای ۳ و همچنین همه آن‌ها دارای sig پایین‌تر از ۰/۰۰۵ و دارای رابطه معنادار هستند و وضعیت زیبایی-شناسی در بین ساکنین، بالاتر از متوسط و ادراک فطری کمتر از متوسط است.

جدول (۴). میانگین مولفه‌های زیبایی‌شناسی و مولفه‌های سلامت روان

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی
ادراک عقلی	۳/۵۹	۰/۶۷	-۰/۷۳	۱/۰۶
ادراک حسی	۳/۴۲	۰/۶۹	-۰/۳۷	-۰/۲۲
ادراک فطری	۲/۸۶	۰/۶۶	۰/۰۹	-۰/۲۰
زیبایی‌شناسی	۳/۳۲	۰/۵۹	-۰/۴۱	۰/۱۴
افسردگی	۱/۶۸	۰/۷۴	۱/۱۶	۰/۶۰
عملکرد اجتماعی	۱/۹۳	۰/۵۷	۰/۷۲	۰/۹۴
استرس	۲/۴۷	۰/۸۰	-۰/۰۷	-۰/۷۷
علائم جسمانی	۲/۲۲	۰/۶۸	۰/۳۴	-۰/۴۹
سلامت روان	۲/۰۸	۰/۵۳	۰/۵۲	-۰/۰۲

منبع: نگارندگان

همچنین، با توجه به جدول و مقدار میانگین عدد ۲/۵ مربوط به طیف گزینه‌های سلامت روان می‌توان گفت، که افسردگی، اختلال عملکرد اجتماعی، علائم جسمانی و نمره کل سلامت روان کمتر از متوسط است. بدین معنی که در این مولفه‌ها میانگین پایین است و سلامت روان افراد بالاتر است. بعلاوه در استرس میانگین نمونه با میانگین ۲/۵ تفاوت معناداری نداشت و استرس شرکت کنندگان در حد متوسط است.

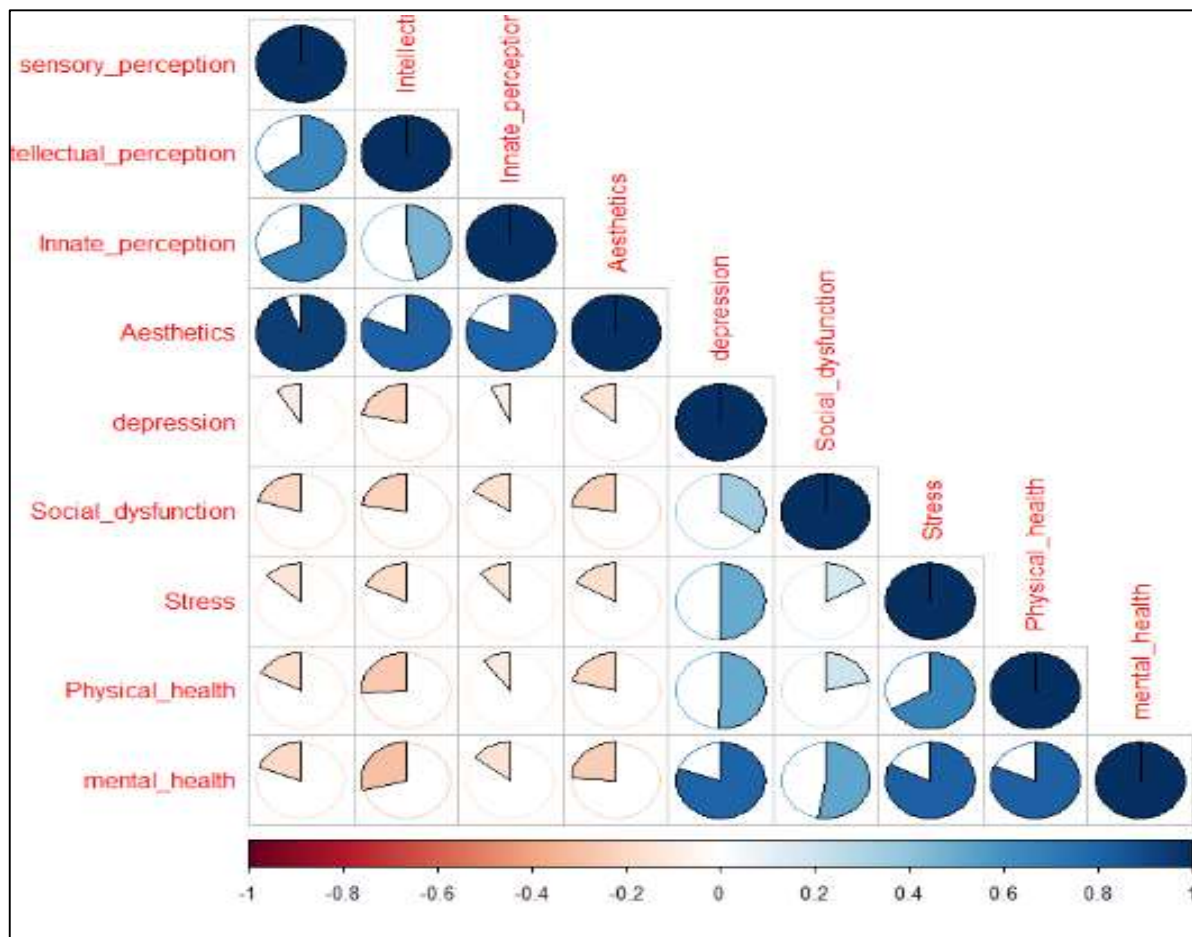
جدول (۵). نتایج آزمون t تک نمونه‌ای. وضعیت ادراک زیبایی‌شناسی و سلامت روان در بین ساکنین. منبع: نگارندگان

پیش بین	t	df	sig	mean	Std. Error
ادراک عقلی	۱۵/۲۹	۳۰۰	۰/۰۰۱	۳/۵۹	۰/۰۳
ادراک حسی	۱۰/۶۲	۳۰۰	۰/۰۰۱	۳/۴۲	۰/۰۳
ادراک فطری	-۳/۷۴	۳۰۰	۰/۰۰۱	۲/۸۵	۰/۰۳
زیبایی‌شناسی	۹/۵۵	۳۰۰	۰/۰۰۱	۳/۳۲	۰/۰۳
افسردگی	-۱۹/۲۲	۳۰۰	۰/۰۰۱	۱/۶۸	۰/۰۴
اختلال عملکرد اجتماعی	-۱۷/۳۱	۳۰۰	۰/۰۰۱	۱/۹۳	۰/۰۳
استرس	-۰/۵۶	۳۰۰	۰/۵۷	۲/۴۷	۰/۰۴
علائم جسمانی	-۷/۰۳	۳۰۰	۰/۰۰۱	۲/۲۲	۰/۰۳
سلامت روان	-۱۳/۹۷	۳۰۰	۰/۰۰۱	۲/۰۷	۰/۰۳

بررسی همبستگی میان متغیرها از طریق همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان

مفروضه‌های این آزمون نرمال بودن، خطی بودن، عدم هم خطی بین متغیرهای پیش بین و نرمال بودن توزیع باقی مانده‌ها است. شاخص‌های کجی و کشیدگی برای بررسی نرمال بودن استفاده شد. خطی بودن از طریق نمودار بررسی و نتایج نمودارها نشان داد رابطه بین متغیرها (زیبایی‌شناسی و سلامت روان) خطی است. عدم هم خطی و نرمال بودن توزیع باقی مانده‌ها در ادامه بررسی شده است. نتایج نشان داد که ادراک عقلی با افسردگی، عملکرد اجتماعی، استرس، علائم جسمانی و سلامت روان رابطه منفی دارد و اگر ادراک عقلی افزایش پیدا کند مولفه‌های افسردگی، اختلال عملکرد اجتماعی، استرس، علائم جسمانی کاهش پیدا می‌کند و در نتیجه سلامت روان (تفسیر مثبت از نمره منفی) افزایش پیدا می‌کند. همچنین ادراک حسی با اختلال عملکرد اجتماعی، استرس، علائم جسمانی و سلامت روان رابطه منفی دارد و اگر ادراک حسی افزایش پیدا کند مولفه‌های اختلال عملکرد اجتماعی، استرس، علائم جسمانی کاهش پیدا می‌کند و در نتیجه سلامت روان افزایش پیدا می‌کند. همچنین ادراک فطری با اختلال عملکرد اجتماعی، استرس، سلامت روان رابطه منفی دارد و اگر ادراک فطری افزایش پیدا کند مولفه

های اختلال عملکرد اجتماعی، استرس کاهش پیدا می‌کند و در نتیجه سلامت روان افزایش پیدا می‌کند. زیبایی‌شناسی با افسردگی، اختلال عملکرد اجتماعی، استرس، علائم جسمانی سلامت روان رابطه منفی دارد و اگر مولفه‌های زیبایی‌شناسی افزایش پیدا کند مولفه‌های افسردگی، اختلال عملکرد اجتماعی، استرس، علائم جسمانی کاهش پیدا می‌کند و در نتیجه سلامت روان افزایش پیدا می‌کند (جدول ۶).



تصویر (۳). همبستگی میان متغیرها. (آبی: همبستگی مثبت، قرمز: همبستگی منفی). منبع: نگارندگان

جدول (۶). ماتریس همبستگی بین سلامت روان و زیبایی‌شناسی

ردیف	متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	ادراک عقلی								
۲	ادراک حسی	۰/۶۵**							
۳	ادراک فطری	۰/۴۶**	۰/۶۱**						
۴	زیبایی‌شناسی	۰/۸۱**	۰/۹۴**	۰/۸۰**					
۵	افسردگی	-۰/۲۲**	-۰/۰۹۱	-۰/۰۷۲	-۰/۱۴*				
۶	عملکرد اجتماعی	-۰/۲۲**	-۰/۲۰**	-۰/۱۵**	-۰/۲۲**	۰/۳۴**			
۷	استرس	-۰/۱۸**	-۰/۱۳*	-۰/۱۲*	-۰/۱۶**	۰/۵۰**	۰/۱۷**		
۸	علائم جسمانی	-۰/۲۶**	-۰/۱۷**	-۰/۱۰	-۰/۲۰**	۰/۵۱**	۰/۲۰**	۰/۶۶**	
۹	سلامت روان	-۰/۲۹**	-۰/۱۹**	-۰/۱۴**	-۰/۲۴**	۰/۸۰**	۰/۵۷**	۰/۸۱**	۰/۸۱**

* سطح معناداری کمتر از ۵ درصد، ** سطح معناداری کمتر از ۱ درصد، تعداد نمونه: ۳۰۱

رگرسیون و قابلیت پیش بینی مولفه های سلامت روان از روی مولفه های زیبایی شناسی مکان

در این قسمت هر کدام از مولفه های سلامت روان و نمره کل آن از طریق مولفه های زیبایی شناسی (ادراک حسی - ادراک عقلی و ادراک فطری) از طریق رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان پیش بینی شدند؛ بدین معنی که همه مولفه های زیبایی - شناسی با هم چقدر از واریانس سلامت روان و مولفه های آن را پیش بینی می کنند. نتایج تحلیل واریانس رگرسیون چندگانه مطابق جدول ۷ ارائه شده است.

جدول (۷). خلاصه مدل رگرسیون و نتایج تحلیل واریانس رگرسیون

P	F	MS	df	SS	منبع اثر
۰/۰۰۱	۵/۵۷	۲/۹۱	۳	۸/۷۴	رگرسیون
		۰/۵۲	۲۹۷	۱۵۵/۲۹	باقی مانده
			۳۰۰	۱۶۴/۰۴	کل
۰/۰۰۱	۵/۸۶	۱/۸۴	۳	۵/۵۳	پیش بینی اختلال عملکرد اجتماعی از روی مولفه های زیبایی شناسی
		۰/۳۱	۲۹۷	۹۳/۳۵	
			۳۰۰	۹۸/۸۸	
۰/۰۱۳	۳/۶۵	۲/۲۶	۳	۶/۷۹	پیش بینی استرس از روی مولفه های زیبایی شناسی
		۰/۶۱	۲۹۷	۱۸/۸۸	
			۳۰۰	۱۹۰/۶۸	
۰/۰۰۱	۷/۳۵	۳/۲۳	۳	۹/۶۹	پیش بینی علائم جسمانی از روی مولفه های زیبایی شناسی
		۰/۴۳	۲۹۷	۱۳۰/۳۹	
			۳۰۰	۱۴۰/۰۸	
۰/۰۰۱	۹/۳۲	۲/۳۸	۳	۷/۱۴	پیش بینی سلامت روان از روی مولفه های زیبایی شناسی
		۰/۲۵	۲۹۷	۷۵/۸۶	
			۳۰۰	۸۳/۰۰	

منبع نگارندگان

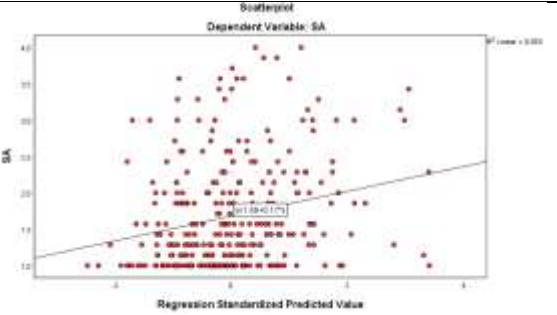
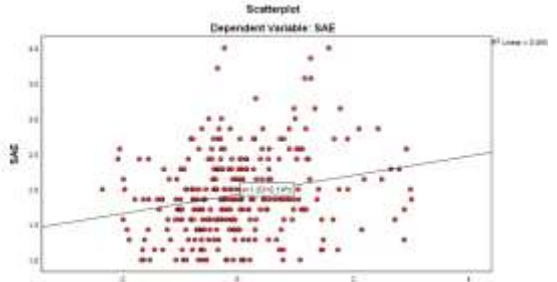
پس از بررسی خلاصه مدل و نتایج تحلیل واریانس، ضرایب به دست آمده نشان داد که از بین مولفه های پیش بین فقط مولفه ادراک عقلی توانایی پیش بینی افسردگی را دارد. منفی بودن آنان بدین معنا است که هر چه ادراک عقلی افزایش می یابد افسردگی کاهش پیدا می کند. ادراک حسی و فطری توانایی پیش بینی افسردگی را نداشتند. از بین مولفه های پیش بین فقط مولفه ادراک عقلی توانایی پیش بینی اختلال عملکرد اجتماعی را دارد. منفی بودن آنان بدین معنا است که هر چه مولفه های ادراک عقلی افزایش می یابد اختلال عملکرد اجتماعی کاهش پیدا می کند. ادراک حسی و فطری توانایی پیش بینی اختلال عملکرد اجتماعی را نداشتند. از بین مولفه های پیش بین فقط مولفه ادراک عقلی توانایی پیش بینی استرس را دارد. منفی بودن آنان بدین معنا است که هر چه مولفه های ادراک عقلی افزایش می یابد استرس کاهش پیدا می کند. ادراک حسی و ادراک فطری توانایی پیش بینی استرس را نداشتند. از بین مولفه های پیش بین فقط مولفه ادراک عقلی توانایی پیش بینی علائم جسمانی را دارد. منفی بودن آنان بدین معنا است که هر چه مولفه های ادراک عقلی افزایش می یابد علائم منفی جسمانی کاهش پیدا می کند. ادراک حسی و ادراک فطری توانایی پیش بینی علائم جسمانی را نداشتند. از بین مولفه های پیش بین فقط مولفه ادراک عقلی توانایی پیش بینی سلامت روان را دارد. منفی بودن آنان بدین معنا است که هر چه مولفه های ادراک عقلی افزایش می یابد سلامت روان افزایش پیدا می کند (با توجه به این که نمرات مولفه های سلامت روان منفی است، نمره کل نیز منفی است اما به دلیل اینکه سلامت روان از نظر مفهومی مثبت تفسیر می شود، بدین صورت تفسیر شده است). ادراک حسی و ادراک فطری توانایی پیش بینی سلامت روان را نداشتند.

جدول (۸). ضرایب پیش بینی

p	t	Beta	Std. Error	B	پیش بین
۰/۰۰۰	۹/۹۶	۰/۲۴	۲/۴۶	۲/۴۶	عرض از مبدا
۰/۰۰۱	۳/۷۵	-۰/۲۸	۰/۰۸	-۰/۳۰	ادراک عقلی
۰/۳۷	۱/۰۹	-۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۱۰	ادراک حسی
۰/۸۸	-۰/۱۴	-۰/۰۱	۰/۰۸	-۰/۰۱	ادراک فطری
۰/۰۰۰	۱۴/۱۶	۰/۱۹	۲/۷۱	۲/۷۱	عرض از مبدا
۰/۰۳	-۲/۰۹	-۰/۱۵	۰/۰۶	-۰/۱۳	ادراک عقلی
۰/۳۸	-۰/۸۷	-۰/۰۷	۰/۰۷	-۰/۰۶	ادراک حسی
۰/۶۷	-۰/۴۱	-۰/۰۳	۰/۰۶	-۰/۰۲	ادراک فطری
۰/۰۰۰	۱۲/۳۸	۰/۲۶	۳/۳۲	۳/۳۲	عرض از مبدا
۰/۰۲	-۲/۲۱	-۰/۱۶	۰/۰۹	-۰/۱۹	ادراک عقلی
۰/۹۱	۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۱۰	۰/۰۱	ادراک حسی
۰/۵۰	-۰/۶۶	-۰/۰۵	۰/۰۹	-۰/۰۶	ادراک فطری
۰/۰۰۱	۱۳/۹۸	۰/۲۲	۳/۱۶	۳/۱۶	عرض از مبدا
۰/۰۰۱	-۳/۵۶	-۰/۲۶	۰/۰۷	-۰/۲۶	ادراک عقلی
۰/۸۴۳	-۰/۱۹	-۰/۰۱	۰/۰۸	-۰/۰۱	ادراک حسی
۰/۷۰۷	۰/۳۷	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۰۳	ادراک فطری
۰/۰۰۱	۱۶/۸۹	۰/۱۷	۲/۹۱	۲/۹۱	عرض از مبدا
۰/۰۰۱	-۳/۹۵	-۰/۲۹	۰/۰۵	-۰/۲۲	ادراک عقلی
۰/۸۹	۰/۱۲	۰/۰۱	۰/۰۶	۰/۰۰۱	ادراک حسی
۰/۷۶	-۰/۳۰	-۰/۰۲	۰/۰۶	-۰/۰۱	ادراک فطری

منبع (نگارندگان)

جدول (۹). بررسی قابلیت پیش بینی سلامت روان با زیبایی شناسی و مولفه های آن. منبع: نگارندگان

پیش بینی افسردگی از روی مولفه های زیبایی شناسی منبع (نگارنده گان)	
	۰/۲۳
	همبستگی چندگانه
	۰/۰۵
	مجذور مقدار همبستگی چندگانه تعدیل شده
	۵
	درصد تبیین توسط متغیرهای پیش بین
	فرمول نمودار
	$Y=1.68+0.17x$
معنادار	وضعیت
پیش بینی اختلال عملکرد اجتماعی از روی مولفه های زیبایی شناسی منبع (نگارندگان)	
	۰/۲۳
	همبستگی چندگانه
	۰/۰۵
	مجذور مقدار همبستگی چندگانه تعدیل شده
	۵
	درصد تبیین توسط متغیرهای پیش بین
	فرمول نمودار
	$Y=1.93+0.14x$
معنادار	وضعیت

پیش بینی استرس از روی مولفه های زیبایی شناسی منبع (نگارندگان)		
	همبستگی چندگانه	۰/۱۹
	مجذور مقدار همبستگی چندگانه تعدیل شده	۰/۰۳
	درصد تبیین توسط متغیرهای پیش بین	۳
	فرمول نمودار	
		$Y=2.47+0.15x$
	وضعیت	معنادار
پیش بینی علائم جسمانی از روی مولفه های زیبایی شناسی منبع (نگارندگان)		
	همبستگی چندگانه	۰/۲۶
	مجذور مقدار همبستگی چندگانه تعدیل شده	۰/۰۷
	درصد تبیین توسط متغیرهای پیش بین	۷
	فرمول نمودار	
		$Y=2.22+0.18x$
	وضعیت	معنادار
پیش بینی سلامت روان از روی مولفه های زیبایی شناسی منبع (نگارندگان)		
	همبستگی چندگانه	۰/۲۹
	مجذور مقدار همبستگی چندگانه تعدیل شده	۰/۰۸
	درصد تبیین توسط متغیرهای پیش بین	۸
	فرمول نمودار	
		$Y=2.08+0.15x$
	وضعیت	معنادار

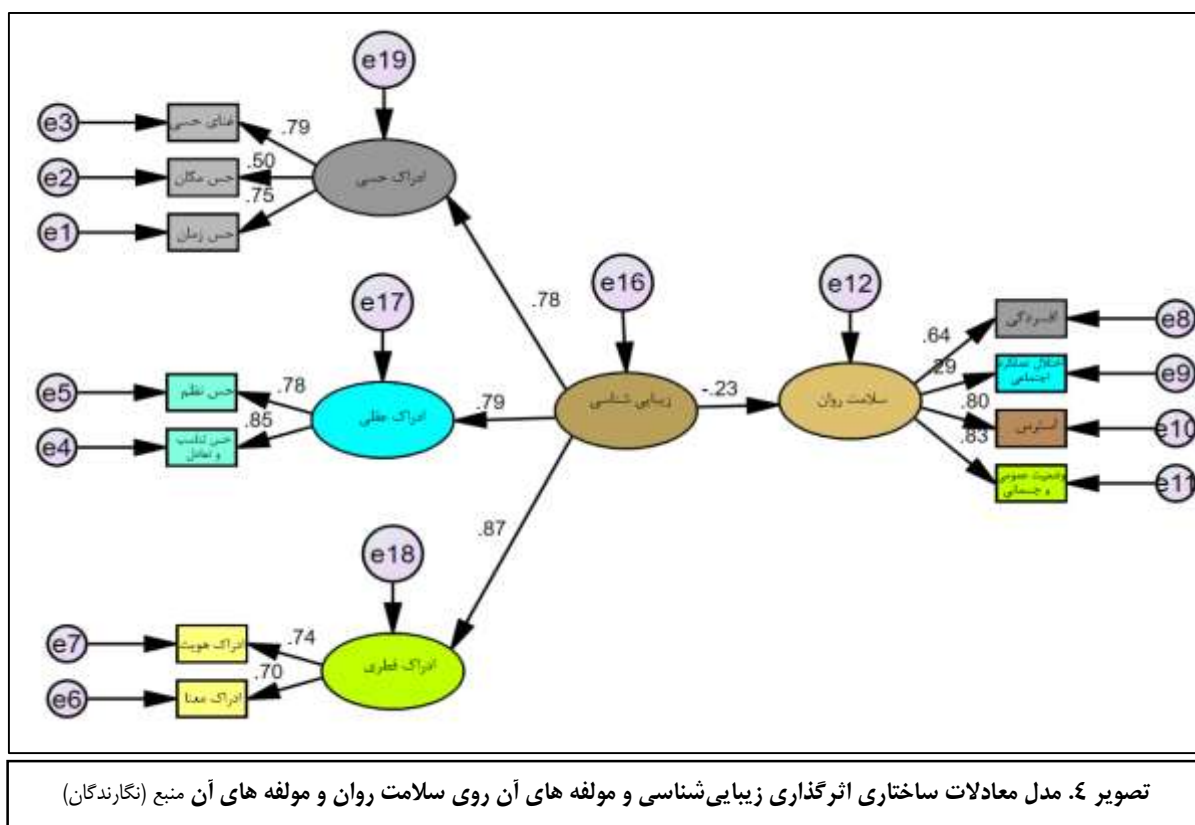
تحلیل مسیر و تبیین اثرگذاری مولفه ها

برای آزمون نهایی مدل مفهومی پژوهش، از مدل یابی معادلات ساختاری استفاده شد. پس از بررسی مفروضه ها همچون رگرسیون نرمال بودن داده ها، وجود همبستگی بین متغیرها، عدم هم خطی مولفه های پیش بین و شناسایی مدل و درجه آزادی، شاخص های برازش مدل بررسی شد. شاخص ها نشان دادند که مدل با داده ها برازش دارد.

جدول (۱۰). شاخص های برازش مدل معادلات ساختاری پیش بینی سلامت روان از روی زیبایی شناسی

شاخص برازش مدل	مقدار بدست آمده	مقدار مناسب شاخص	وضعیت
مجذور کای	۱۳/۷۸		
درجه آزادی مدل	۵	+	مناسب
سطح معناداری مجذور کای	۰/۰۴	> ۰/۰۵	نامناسب
مجذور کای تقسیم بر درجه آزادی	۲/۷۶	کمتر از ۳	نامناسب
GFI	۰/۹۶	> ۰/۹۵	مطلوب
AGFI	۰/۹۵	> ۰/۹۰	مطلوب
CFI	۰/۹۷	> ۰/۹۵	مطلوب
RMSEA	۰/۰۵	< ۰/۱۰	مطلوب

تصویر ۴ رابطه بین زیبایی شناسی و مولفه های آن (ادراک عقلی-ادراک حسی-ادراک فطری) را بر روی سلامت روان و مولفه های آن (افسردگی-اختلال عملکرد اجتماعی- استرس- علائم جسمانی) نشان می دهد. نتایج بدست آمده حاکی از این است که زیبایی شناسی بر روی سلامت روان تاثیر دارد. لازم به ذکر است از آنجایی که مولفه های سلامت روان منفی هستند، افزایش آنها به معنای کاهش سلامت روان است. بنابراین رابطه بین زیبایی شناسی و سلامت منفی است.



بحث

یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین زیبایی‌شناسی و سلامت روان رابطه همبستگی و معنادار وجود دارد، که این نتیجه با یافته‌های پژوهش موسویان (۱۴۰۱) و کریمی و همکاران (۱۴۰۱) همسو می‌باشد. همچنین یافته‌های پژوهش ما با نتایج (Chen et al, ۲۰۱۸) که تاکید می‌کند بین ادراک زیبایی‌شناسی و احساس شادمانی و رضایت شهروندان از محیط رابطه مثبت و معناداری وجود دارد، نیز همسوست. یافته‌های پژوهش مینی بر همبستگی و وجود رابطه معنادار بین زیبایی‌شناسی و تمام مولفه‌های آن و اختلال عملکرد اجتماعی، با یافته‌های پژوهش آبرون و همکاران (۱۳۹۷) که بیان می‌کند ویژگی‌های محیطی محله که فرصت‌هایی را جهت برقراری تعاملات صمیمانه هم محلی‌ها به وجود می‌آورد، همبستگی اجتماعی واحد همسایگی را افزایش داده و در بهبود وضعیت روحی و روانی ساکنین محله مؤثر است، همسوست. یافته‌های پژوهش مینی بر همبستگی و وجود رابطه معنادار بین ادراک حسی و سلامت روان با یافته‌های پژوهش نارویی و یل (۱۴۰۰) همسو می‌باشد. همچنین با توجه به اینکه حس مکان یکی از زیرمولفه‌های ادراک حسی و ادراک هویت یکی از زیرمولفه‌های ادراک فطری است، این موضوع نیز با یافته‌های پژوهش آبرون و همکاران (۱۳۹۷) که عنوان می‌کند افرادی که دلبستگی عاطفی یا تعلق مکانی به محل (حس مکان) دارند، تعهد بیشتری به محله داشته، انگیزه کمتری برای ترک محل دارند و رفتار منفی کمتری از خود بروز می‌دهند و سطح سلامت روانی بالاتری را تجربه خواهند کرد. همچنین یافته‌های این پژوهش با یافته‌های پژوهش آراسته و حیدرزاده (۱۴۰۱) که برقراری احساس آرامش در محیط طبیعی، را موثرترین معیار برای لذت آنی از حضور در فضا و ارتقای سلامت روانی شهروندان می‌داند، و یافته‌های پژوهش (Greif & Dodoo, 2015) که تایید می‌کند بین ساختار کالبدی و اجتماعی محیط و سلامت و تنش‌های روانی شهروندان همبستگی و رابطه معنادار وجود دارد، نیز همسوست. همچنین یافته‌های پژوهش ما با نتایج پژوهش طاهری و طاهری (۱۳۹۸) و عبدالله‌زاده‌فرد و شمس‌الدینی (۱۳۹۹) که تاکید می‌کنند کیفیات محیط کالبدی بیشترین تاثیر را بر سلامت روانی ساکنین دارد، و یافته‌های پژوهش نعیمی‌فروتی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) در تاثیر مولفه‌های کالبدی معماری در سلامت روانی از جمله تنوع بصری، سلسله مراتب فضایی، تناسب فضاها و جزئیات رنگ فضاها همسوست.

(Connellan et al., 2013) مولفه‌های معماری تاثیرگذار بر سلامت روانی را نور، طراحی داخلی، هنر و زیبایی‌شناسی می‌دانند که با یافته‌های پژوهش ما همسوست. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که بین مولفه‌های ادراک زیبایی‌شناسی و استرس، رابطه معنادار و منفی وجود دارد که این موضوع یا یافته‌های پژوهش محمدی و همکاران (۱۳۹۸) که اثبات کردند بین مولفه‌های کیفیت محیطی در محله و وجود استرس در ساکنین محله رابطه معنادار و معکوس وجود دارد، همسوست. همچنین یافته‌ها حاکی از آن است که بین ادراک عقلی زیبایی‌شناسی و افسردگی رابطه معنادار وجود دارد که این یافته با یافته‌های پژوهش سیداحمدیانی و همکاران (۱۳۹۹) که اثبات کردند شاخص‌های کمی مسکن از جمله تراکم ساختمانی با شاخص‌های سلامت روان یعنی استرس و افسردگی رابطه معناداری دارند، همسوست.

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف دستیابی به راهبردهای طراحی معماری با هدف ارتقاء سلامت روان از طریق توجه به مولفه‌های زیبایی‌شناسی تبیین شده است که در همین راستا بر روی مجتمع‌های یک شهرک در شهرستان گرگان، این هدف پژوهش بررسی شد که در این بین در فصل مبانی نظری، جهت سنجش متغیرهای پژوهش از قبیل زیبایی‌شناسی و سلامت روان، مولفه و معیارهایی تعریف شده است که از تکنیک‌های مختلفی در راستای سنجش این مولفه و معیارها در مجتمع‌های مسکونی استفاده شده است و در راستای هر یک از مولفه‌ها، فرضیه‌های طرح گردیده که در طول روند پژوهش صحت این فرضیه‌ها از طریق آزمون‌های گوناگون اثبات شده است. با آزمون فرضیه‌ها اثبات شد ادراک زیبایی‌شناسی و مولفه‌هایش با سلامت روان و مولفه‌هایش (به جز رابطه بین علائم جسمانی و ادراک فطری، افسردگی و ادراک حسی، افسردگی و ادراک فطری زیبایی) رابطه معنادار و منفی دارند. یعنی با افزایش ادراک زیبایی‌شناسی و مولفه‌هایش، مولفه‌های افسردگی، اختلال عملکرد اجتماعی، استرس و علائم جسمانی کاهش می‌یابد و در نتیجه سلامت روان افزایش می‌یابد. تحلیل وضعیت زیبایی‌شناسی و سلامت روان و مولفه‌هایشان در بین ساکنین بیان می‌کند که وضعیت این دو مورد در بین ساکنین متوسط رو به بالا و تاحدودی مناسب است که در بررسی میانگین مولفه‌های زیبایی‌شناسی در بین ساکنین، بیشترین امتیاز مربوط به مولفه ادراک عقلی و کمترین امتیاز مربوط به مولفه ادراک فطری و در قسمت مولفه‌های سلامت روان، بیشترین امتیاز مربوط به مولفه استرس و کمترین امتیاز مربوط به مولفه افسردگی می‌باشد. در بررسی نقش متغیرهای تعدیل‌کننده بین زیبایی‌شناسی و سلامت روان مشخص شد، که تنها متغیرهای جنسیت و مدت سکونت، با معناداری مولفه‌هایشان باعث پیش‌بینی در افزایش سلامت روان شده‌اند. اما بقیه متغیرهای تعدیل‌کننده تاثیری در رابطه بین زیبایی‌شناسی و سلامت روان نداشتند. از اینرو، معماری فضاهای مسکونی باید بتواند در جهت افزایش سلامت روان ساکنان، ضمن بالابردن کیفیت‌های زیبایی‌شناختی محیط، محیطی توأم با معنا و سرشار از آرامش و امنیت را برای ساکنان خود ایجاد نماید. استفاده از عنصر طبیعت اگر چه محیطی سرشار از زیبایی در مرتبت حس را ایجاد می‌نماید، آرامش حضور و ادراک معنای آن در سطحی فراتر از مرتبت حس منجر به ادراک زیبایی در ابعاد عقل و فطرت می‌گردد. نقش اشکال و همخوانی و هم‌نوایی فرم‌ها ضمن بهره‌گیری از ترکیب بصری رنگ و افزودن بافت موجب غنای حسی و توسعه ادراک عقلی می‌گردد. ادراک هویت از منظر بیرونی بناها عامل مهمی در انتقال ارزشهای تاریخی و اتصال انسان به ریشه‌های تاریخی خود می‌گردد. علاوه بر موارد یاد شده، حضور انسان و فعالیت وی، نهایی‌ترین عنصری است که به ترکیب مزبور غنای ادراکی بخشیده و محیطی سرشار از سرزندگی را سبب‌ساز می‌شود. وجود تناسبات بصری و هماهنگی میان اجزا ضمن توجه به مفهوم وحدت در کثرت عامل مهمی در ادراک مراتب زیبایی و وحدت هر سه مرتبت حس و خیال و عقل و تعین کالبدی آرامش و کاهش استرس و اضطراب در محیط‌های زیستی است. براساس نتایج بیان شده در تحقیق، به بیان راهکارهایی با هدف ارتقاء سلامت روان ساکنین از طریق ارتقای ادراک زیبایی‌شناسی در مجتمع‌های مسکونی مطابق موارد زیر ارایه می‌گردد:

توده و فضا: طراحی توده و فضاهای باز با ایجاد تعادل و توازن بین آنان به جهت تامین محصوریت مناسب و متعادل، طراحی مناسب شکل، رنگ، مقیاس فضاها و بافت به عنوان عوامل شکل‌دهنده فرم مجتمع و همچنین چیدمان و سازماندهی اجزاء

کالبدی، افزایش جذابیت و تنوع در مجتمع با جلوگیری از عدم طراحی فرم‌های تکراری در فضاهای گوناگون، ولی در عین حال دارای کلیت واحد و منسجم.

فضاهای باز بین ساختمانها: طراحی فضاهای سبز و چشم‌اندازهای طبیعی در مجتمع، طراحی آب‌نما و بهره‌وری از صدای جریان آب، دادن تعلق مکانی به مجموعه از طریق طراحی مناسب شکل، رنگ، مقیاس فضاها و بافت به عنوان عوامل شکل دهنده فرم مجموعه و همچنین چیدمان و سازماندهی اجزاء کالبدی، ایجاد فضایی آرام و تا حدی ممکن دور از آلودگی‌های صوتی آزاردهنده ماشین‌ها و کارگاه‌های صنعتی، طراحی و جانمایی فضاهایی به عنوان پاتوق مانند جانمایی میز شطرنج، فوتبال دستی، وسایل ورزشی یا بازی جهت کسب تجارب فردی و جمعی

واحد‌های همسایگی: اختصاص یافتن فضایی جهت برگزاری آیین‌های اعتقادی جمعی یا فردی نظیر نماز، روزه، عزاداری و جشن‌های مذهبی در فضایی سرپوشیده یا بخشی از فضا باز عمومی مجتمع به منظور ارتقای حس زمان در بین ساکنین، طراحی فضاهایی مخصوص قرارگیری دستگاه‌های پمپ آب در فضایی خارج از دید افراد به طور مثال در زیر راه پله و یا تعبیه در یا پنجره مات برای آن به جهت جلوگیری از آلودگی بصری و بی‌نظمی، طراحی تسهیلات و امکانات در جهت استفاده برای افراد ناتوان و جانمایی رمپ با شیب استاندارد در فضاهایی با اختلاف سطح

نماها و مناظر: رعایت ترکیبات موزون و هماهنگ در چیدمان اجزای معماری از جمله چیدمان اجزای عمودی و افقی در نما، هماهنگی در رنگ‌ها و بافت‌های مصالح مورد استفاده، بازی با نور و سایه در سطوح مختلف در طراحی جزئیات اجزای معماری، عدم ترکیب سبک‌های مختلف معماری در کنار هم به جهت جلوگیری از اغتشاشات و آلودگی‌های بصری، استفاده از تزئینات و جزئیات متناسب با فرهنگ ایرانی اسلامی جهت حفظ و بهبود ارزش‌های تاریخی و فرهنگی این سرزمین، استفاده از فرم‌ها و شکل‌های معروف و مشخص نمادهای ایرانی اسلامی در طراحی فضاها و جزئیات به کاررفته در آنها.

مشاعات: طراحی معمارانه و زیبا برای جداره‌های راهروها، فضاهای پاگرد و فضاهای مشاعات، طراحی و جانمایی عناصر و المان‌های ماندگار در فضاهای باز و مشاع در جهت افزایش خاطره‌انگیز کردن مجموعه به منظور ارتقای خاطره‌انگیزی و حس مکان در بین ساکنین، رعایت سلسله مراتب فضایی در فضاهای مشاعات و دسترسی به قسمت‌های مختلف مجتمع، طراحی فضاهایی برای نگهداری وسایل متفرقه از جمله وسایل نظافت مجتمع و ... در مشاعات به جهت جلوگیری از بهم ریختگی و بی‌نظمی در مشاعات، طراحی لابی مجتمع و یا فضایی در مشاعات برای ایجاد تعاملات اجتماعی ساکنین، به گونه‌ای که این فضا با جمعیت ساکن در آن و فرهنگ آنان همخوانی داشته باشد،

واحد‌های مسکونی: رعایت تناسب طول و عرض و ارتفاع فضاها در طراحی معماری، دید مناسب به فضاهای سبز و باز

منابع

- ابوالمعالی الحسینی، خدیجه و موسی زاده، زهره (۱۳۹۶). ساخت و استانداردسازی پرسش نامه سلامت روان براساس آموزه های اسلامی، *مجله دین و سلامت*، ۵(۲)، صص ۱۲-۱.
- ادیب زاده، حامد و مکارخالص اهر، امین (۱۳۹۶). بررسی زیباشناسی در معماری، *سومین کنفرانس سالانه پژوهش های معماری، شهرسازی و مدیریت شهری*، شیراز.
- استوار، نیما. بهزادفر، مصطفی. زمانی، بهادر و قلعه نویی، محمود (۱۳۹۴). آمیخته پژوهی مولفه های موثر بر ادراک زمان در مکان شهری، *مطالعه موردی: میدان نقش جهان اصفهان، فصل نامه مطالعات شهری*، شماره شانزدهم، صص ۵۳-۳۹.
- امامقلی، عقیل (۱۳۹۲). کیفیت معماری محیط و رابطه آن با سلامت روان، *همایش ملی معماری و شهرسازی انسان گرا* (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین).
- امامی کوپائی، سمانه و نوروزبرازجانی، ویدا (۱۳۹۹). پیوند زیبایی و سه گانه شکل، عملکرد و معنا، *تفسیری پدیدارشناسانه از تجربه زیبایی-شناسی حضور در پل خواجوی اصفهان، باغ نظر*، ۱۷(۸۷)، صص ۴۲-۲۹.
- امین زاده، بهناز (۱۳۸۹). ارزیابی زیبایی و هویت مکان، *نشریه هویت شهر*، ۵(۷)، صص ۱۴-۳.
- آبرون، علی اصغر. قرایی، فریبا و طباطبائیان، مریم (۱۳۹۷). واکاوی ابعاد کیفیت محیط شهری موثر بر سطح سلامت روانی شهروندان، *مطالعه موردی: محله های بهار و انقلاب اسلامی شهر سبزوار، معماری و شهرسازی آرمان شهر*، شماره ۲۵، صص ۲۶۳-۲۵۱.
- آزاده، سید رضا. محمدی سیداحمدیانی، جمال و نشاط دوست، حمیدطاهر (۱۳۹۸). همبستگی شاخص های کیفی مسکن و استرس درک شده در خانوارهای کلان شهر اصفهان، *فصل نامه تحقیقات جغرافیایی*، ۳(۳۴)، صص ۳۶۷-۳۵۷.
- آزاده، سید رضا. محمدی سیداحمدیانی، جمال و نشاط دوست، حمیدطاهر (تابستان ۱۳۹۹). بررسی ارتباط بین شاخص های کمی مسکن و سلامت روان شهروندان. *مطالعه موردی: محله مردابج اصفهان، نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی*، ۲۴(۷۲)، صص ۱-۳۳.
- آیواریان، سیمون (۱۳۸۱). زیبایی شناسی و خاستگاه آن در معماری. *هنرهای زیبا*، شماره ۱۲.
- جعفری، محمدتقی (۱۳۷۸). *زیبایی و هنر از دیدگاه اسلام*، تهران: نشر کرامت.
- حقگو، فاطمه و ملاصالحی، ودیعه (۱۳۹۹). بازشناسی معیارهای هویت و زیبایی شناسی به عنوان مولفه های موثر بر طراحی نماها و جداره های شهر تهران (محدوده مورد مطالعه: منطقه چهارده تهران)، *معماری شناسی*، ۳(۱۶).
- حنیفه، فاطمه. رشیدکلویر، حجت الله. ابوالقاسمی، عباس و کاسگر محمدی، شعیب (۱۳۹۸). نقش ویژگی های کالبدی در پیش بینی شاخص های روانی و اجتماعی ساکنین مجتمع های مسکونی شهر رشت، *مطالعات شهری*، شماره ۳۲، صص ۷۶-۶۵.
- دانش، نعیمه (۱۴۰۰). تاثیر فضای معماری بر واکنش زیبایی شناسی، *مطالعه موردی: حرم حضرت امام رضا (ع)*، *فصل نامه پژوهش های معماری اسلامی*، شماره ۳۰، صص ۱۰۱-۸۵.
- دانش پور، سیدعبدالهادی و پریور، پانته آ (۱۳۹۲). ارتقای کیفیت عملکرد اکولوژیکی و زیبایی شناختی منظر رودخانه های شهری، *مطالعه موردی: رودخانه کن شهر تهران، نشریه پژوهش های محیط زیست*، ۴(۸)، صص ۱۱۶-۱۰۵.
- زارع، نجف. نوری، بیژن. پرواره، مریم و نامداری، مهشید (۱۳۹۵). بررسی وضعیت سلامت روانی دانشجویان دانشگاه های ایران با استفاده از پرسش نامه GHQ-28، *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان*، ۲۱، صص ۱۶-۱.
- زینالی عظیم، علی. بابازاده اسکویی، سولماز. عدلی فر، فرانک و جمشیدی، منصوره (۱۴۰۱). تحلیل کیفیت محیط شهری با ادراک زیبایی شناسی و حس تعلق در فضاهای کلان شهر تبریز مطالعه موردی: میدان ساعت تبریز، *فصل نامه انسان و محیط زیست*، شماره ۶۱، صص ۲۸۳-۲۶۷.
- سجاسی قیداری، حمدالله، سعادت، ریحانه (۱۳۹۸). عوامل و مؤلفه های تأثیرگذار بر افزایش تعلق مکانی و ماندگاری جوانان در محیط های روستایی (مطالعه موردی: دهستان فضل شهرستان نیشابور). *نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی*، ۱۰۵-۱۲۶، (69) 23، سعیدی قهقه، عاطفه. شاهدی، بهرام. خیرآبادی، غلامرضا و طراح، محمدجواد (۱۳۹۹). رابطه بین ویژگی های محیط مسکونی با افسردگی ساکنان: یک مقاله مروری، *مجله تحقیقات علوم رفتاری*، ۲(۱۸)، صص ۲۷۰-۲۸۷.
- سلطانی و دارابی (۱۳۹۵). *ارزیابی کیفیت محیط در محله های تاریخی شهرها*، *مطالعه موردی: محله نرفرآباد شهر ری*، *پژوهش های جغرافیایی انسانی*.

- سلیمانی، مریم و مندگاری، کاظم (۱۳۹۵). زیبایی‌شناسی خانه سنتی ایرانی: بازناسایی مؤلفه‌های زیبایی بر اساس مبانی برخاسته از زمینه. مطالعه موردی: شهر یزد، هویت شهر، ۱۰(۲۸)، صص ۶۷-۷۸.
- شاملو، شبنم و حبیب، فرح (۱۳۹۲). تبیین مفهوم‌شناختی معیارهای زیباشناسی در منظر شهر، هویت شهر، ۷(۱۶)، صص ۱۴-۵.
- طاهری، ثریا و طاهری، جعفر (۱۳۹۸). ارزیابی عوامل محیطی موثر بر سلامت روان در مجموعه‌های مسکونی (مطالعه موردی: مجموعه‌های ۵۱۲ و ۶۰۰ دستگاه شهر مشهد)، هویت شهر، ۱۳(۴۰)، صص ۷۴-۵۷.
- عباس‌زاده، مظفر. محمدمراد، اصغر. اسماعیل‌زاده انگنه، وحید و سلطان‌احمدی، الناز (۱۴۰۱). بررسی جایگاه ارزش‌های بنیادین زیبایی‌شناسی در خلق معماری و شهرسازی ایرانی-اسلامی، فصل‌نامه پژوهش‌های معماری اسلامی، ۱۰(۳۴)، صص ۱۵۲-۱۲۷.
- قنبریان، راحله. بامداد، علی و ایمانی، مهدی (۱۳۹۹). تبیین مؤلفه‌های حس مکان با رویکرد روان‌درمانی افسردگی، فصل‌نامه پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی، ۱۱(۳)، صص ۲۴۳-۲۶۲.
- گراهام، گوردن (۱۳۸۳). فلسفه هنرها، ترجمه مسعود علیا، تهران: ققنوس.
- گروتر، یورک (۱۳۸۸). زیبایی‌شناسی در معماری، ترجمه: جهان‌شاه پاکزاد، انتشارات: دانشگاه تهران.
- لنگ، جان (۱۳۸۸). آفرینش نظریه معماری، ترجمه علی‌رضا عینی‌فر، تهران: دانشگاه تهران.
- میرزایی، سارا، زنگی‌آبادی، علی (۱۳۹۹). تحلیل فضایی شاخص‌های گردشگری و توسعه شهری با رویکرد شهر شاد (مطالعه موردی: کلانشهر شیراز). نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۴(۷۳)، صص ۳۷۹-۴۰۴. doi: 10.22034/gp.2020.10785
- ماجدی، حمید. ذبیحی، حسین و درخشان، احسان. (۱۳۹۷). بازخوانی مؤلفه‌های هویت‌بخش نما در منظر شهرهای معاصر، نشریه مدیریت شهری، شماره ۵۱.
- مرادی، ابراهیم و کریمی، محمدصادق (۱۳۹۷). بازساخت ابعاد عینی و ذهنی زیبایی‌شناسی معماری اسلامی در دوران معاصر، نشریه علمی پژوهشی مطالعات هنر اسلامی، ۱۶(۳۷).
- منتظرالحجه، مهدی. نوکار، بهار. شریف‌نژاد، مجتبی و فتوحی، زهرا (۱۳۹۷). سنجش شاخص‌های کالبدی موثر بر مؤلفه زیبایی‌شناسی در توسعه‌های معاصر، مطالعات شهری، صص ۴۵-۵۸.
- موسویان، سمیه و امین‌زاده‌گوهرریزی، بهناز (۱۴۰۱). تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی معماری مبتنی بر تجربه مخاطب، مطالعه موردی: بناهای فرهنگی شاخص در شهر تهران، باغ نظر، ۱۹(۱۱۳)، صص ۶۲-۴۵.
- موسویان، سمیه (۱۴۰۱). بازناسایی و تحلیل مدل‌های نظری روانشناسی محیطی با تاکید بر نقش تجربه انسان در ادراک زیبایی‌شناسی محیط زیست، فصل‌نامه انسان و محیط زیست، شماره ۶۰، صص ۲۱۴-۱۹۹.
- موسویان، سمیه. امین‌زاده، بهناز و شاهچراغی، آزاده (۱۴۰۱). بازاندیشی در سیر تحول نظام‌های فکری زیبایی‌شناسی معماری مبتنی بر رویکرد انسان‌محوری، نشریه معماری و شهرسازی آرمان‌شهر، شماره ۱۵(۳۸)، صص ۱۳۴-۱۱۹.
- موسویان، سمیه. امین‌زاده‌گوهرریزی، بهناز و شاهچراغی، آزاده (۱۴۰۰). گونه‌شناسی و مقایسه تطبیقی رویکردهای پژوهشی در مطالعات حوزه زیبایی‌شناسی معماری، باغ نظر، ۱۸(۹۵)، صص ۱۰۰-۸۵.
- نقره‌کار، عبدالحمید و خورسند، رامین (۱۳۹۷). تبیین مفهوم زیبایی از منظر جهان‌بینی اسلامی جهت ارزیابی آثار معماری و شهرسازی، نقش جهان، ۲۸(۲)، صص ۱۱۰-۱۰۲.
- نقیلو، جمشید؛ ستاری ساربانقلی، حسن؛ پاکدل فرد، محمدرضا؛ اکبری نامدار، شبنم (۱۴۰۱). بررسی میزان تاب‌آوری اجتماعی- فرهنگی، نهادی- سازمانی، در محلات شهر زنجان، نشریه علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۲۶(۸۲)، صص ۲۶۵-۲۵۱. doi: 10.22034/gp.2022.48748.2915
- نقره‌کار، عبدالحمید (۱۳۸۹). کتاب مبانی نظری معماری، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۱). مبانی فلسفی زیبایی‌شناسی طراحی محیط و منظر ایرانی، فصل‌نامه محیط‌شناسی، صص ۸۰-۶۱.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۸۹). زیبایی، احساس حضور در شهری با منظر متذکر، ماهنامه دانش‌نما، شماره ۱۸۱-۱۸۲.
- نقی‌زاده، محمد (۱۳۹۳). شهر زیبا، مبانی، عوامل و معیارها، چاپ اول، انتشارات سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان.
- نورمحمدی، سوسن (۱۳۹۰). جایگاه انسان در تحول معنای فضای معماری در قرن نوزدهم و بیستم، صفة شماره ۵۳، صص ۲۱۰-۱۹۷.
- واعظی، مهدی (۱۳۹۷). بررسی روش‌های ارزیابی و تحلیل و زیبایی‌شناسی محیط و منظر شهری، فصل‌نامه انسان و محیط زیست، شماره ۴۵، صص ۱۴۲-۱۳۱.

وویتروویوس، پولیو (۱۳۸۸). ده کتاب معماری، ترجمه‌ی ریما فیاض، تهران: دانشگاه هنر.

- Abraham, G & Vikramjit, P. (2021). Dynamics of Performing Aesthetics in Architecture: A Critical Study. *International Journal of Architecture Technology and Sustainability*. 6(2), 83-100.
- Ahmad Nia, H & Suleiman, Y. (2018). Aesthetics of Space Organization: Lessons from Traditional European Cities, *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 2(1), 66-75.
- Ahmad Nia, H. Rahbarianyazd, R. (2020). Aesthetics of Modern Architecture: A semi logical Survey on the Aesthetic Contribution of Modern Architecture, *Civil Engineering and Architecture* 8(2): 66-76.
- Arenibafo, F. E. (2017). The Transformation of Aesthetics in Architecture from Traditional to Modern Architecture: A case study of the Yoruba (southwestern) region of Nigeria. *Journal of Contemporary Urban Affairs*, 1(1), 35-44.
- Bell, S. (2019). Elements of visual design in the landscape, London, Routledge.
- Berleant, A. (1997). *Living in the Landscape: Toward Aesthetics of Environment*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Chen, C & Zhang, H. (2018). *Do You Live Happily? Exploring the Impact of Physical Environment on Residents' Sense of Happiness*, IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, VOL 112.
- Córdoba, S. R., & Maya, J. (2022). Aesthetic heuristics for design: perceptual and absolute standards of beauty determinants. *Kepes*, 19(26), 55-98.
- Evangelinos, c & Tscharaktschiew, s. (2021). The Valuation of Aesthetic Preferences and Consequences for Urban Transport Infrastructures. *Sustainability*, 13, 4977.
- Greif, M, Nii-Amoo Doodoo, F. (2015). How community physical, structural, and social stressors relate to mental health in the urban slums of Accra, Ghana, *Health & Place*, 33, 57-66.
- Helson, H. (1984). Adaptation Level as a Basis for a Quantitative Theory of Frames of Reference. *Psychological Review*, 55, 297-313.
- Lara-Moreno, R.; Lara, E.; Godoy-Izquierdo, D.(2021). Exploring Intraindividual Profiles for Home Buildings Based on Architectural Compositional Elements and Psychological Health Factors: A Transdisciplinary Approach. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 18.
- Medeiros, S. Langer, A. Stolzenach, S. (2022). *Contemplation of Nature to Promote Mental Health and Prevent Depression in Youth*. Prevention and Early Treatment of Depression Through the Life Course.
- Munteanu, A., & Andronovici, D. (2022). Aesthetics of the architectural form of community centers - the appearance of multifunctional interior spaces. *International Science Journal of Engineering & Agriculture*, 1(5), 8-15.
- NASAR, J. L. 2016. Urban design aesthetics: The evaluative qualities of building exteriors. *Environment and behavior*, 26, 377-401.
- Nia, H & Atun, R. (2016). Aesthetic design thinking model for urban environment: A survey based on a review of the literature. *Urban design international*, 21(3), 195-212.
- Ochodo, C., Ndeti, D.M., Moturi, W.N. Otieno. j. (2014). External Built Residential Environment Characteristics that Affect Mental Health of Adults. *J Urban Health* 91, 908-927.
- Omeima Osman. (2013). Interrogating The Architectural Conscience. *Journal of Architecture, Planning and Construction Management*, 3(1).
- Sadeghi, A. R., Pourjafar, M., Taghvaei, A. A. & Azadfallahi, P. 2014. Explanation of environmental aesthetic factors of urban design. *Current World Environment*, 9(2), 502-518.
- Saito, Y. (2010). *Everyday Aesthetics*. Oxford: Oxford University Press.
- Sallis, J. Prochaska, J. Taylor, W. A review of correlates of physical activity of children and adolescent. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 2000, 32: 975-963.
- Seagrist, E. (2022). *Green Stormwater Infrastructure and Neighborhood Satisfaction: A Comparison Study on Landscape Familiarity, Aesthetic Appreciation, and Feelings of Safety*.
- Spence, C. 2020. Senses of place: architectural design for the multisensory mind. *Cognitive Research: Principles and Implications*, 5(1).
- Tursic, M. (2019). The city as an aesthetic space, *City*, 23:2, 205-22.

Zarghami E, Fatourehchi D. (2018_). Architectural impacts of traditional houses as a Iranian-Islamic Cultural Identity on Iranians Mental health Outcomes. *Naqshejahan*, 7 (4) :30-46.